

ทฤษฎี แนวความคิด และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ในการศึกษา เรื่องพฤติกรรมกาเปิดรับข่าวสาร เรื่องสิ่งแวดล้อมกับความตระหนัก
ทัศนคติ และการมีส่วนร่วม เรื่องสิ่งแวดล้อม ของพนักงานโรงงานอุตสาหกรรม เขตอำเภอ
บางบ่อ จังหวัดสมุทรปราการ ได้ทำการศึกษาทฤษฎี แนวความคิด และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง
เพื่อนำมาเป็นแนวทางในการวิจัย ดังนี้

1. แนวความคิดเกี่ยวกับการเปิดรับข่าวสาร
2. ทฤษฎีเกี่ยวกับประสิทธิภาพของสื่อมวลชนและสื่อบุคคล
3. แนวความคิดเกี่ยวกับความตระหนัก
4. แนวความคิดเกี่ยวกับทัศนคติ
5. แนวความคิดเกี่ยวกับการมีส่วนร่วม
6. แนวความคิดเกี่ยวกับสิ่งแวดล้อม
7. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

แนวความคิดเกี่ยวกับการเปิดรับข่าวสาร (Media exposure)

ข่าวสารเป็นปัจจัยสำคัญที่ใช้ประกอบการตัดสินใจ ในกิจกรรมต่าง ๆ ของมนุษย์
ความต้องการข่าวสารจะเพิ่มมากขึ้นเมื่อบุคคลนั้นต้องการข้อมูลในการตัดสินใจหรือไม่แน่ใจ
ในเรื่องใดเรื่องหนึ่ง บุคคลจะไม่รับข่าวสารทุกอย่างที่ผ่านมาสู่ตนทั้งหมดแต่จะเลือกรับ
รู้เพียงบางส่วนที่คิดว่ามีประโยชน์ต่อตน แรงผลักดันที่ทำให้บุคคลหนึ่ง ๆ ได้มีการเลือกรับ
สื่อั้นเกิดจากคุณสมบัติพื้นฐานของผู้รับสารในด้านต่าง ๆ ได้แก่

1. องค์ประกอบทางด้านจิตใจ เช่น กระบวนการเลือกรับข่าวสาร การเลือกรับรู้
ตามทัศนคติ และประสบการณ์เดิมของตน

2. องค์ประกอบทางด้านสังคม สภาพแวดล้อม เช่น ครอบครัว วัฒนธรรม ประเพณีลักษณะทางประชากร เช่น อายุ เพศ ภูมิฐานะ การศึกษา ตลอดจนสถานภาพทางสังคม

แม็คคอมบส์ และ เบ็คเคอร์ (McCombs and Becker, 1979) ได้ให้ความเห็นว่าบุคคลเปิดรับข่าวสารจากสื่อมวลชน เพื่อตอบสนองความต้องการ 4 ประการคือ

1. เพื่อต้องการรู้เหตุการณ์ (Surveillance) โดยการติดตามความเคลื่อนไหวและสังเกตการณ์สิ่งต่าง ๆ รอบตัวจากสื่อมวลชน เพื่อจะได้รู้ทันเหตุการณ์ ทันสมัย และรู้ว่าอะไรเป็นสิ่งสำคัญที่ควรรู้
2. เพื่อต้องการช่วยตัดสินใจ (Decision) โดยเฉพาะการตัดสินใจในเรื่องที่เกี่ยวกับชีวิตประจำวันการเปิดรับข่าวสารทำให้บุคคลสามารถกำหนดความเห็นของตนต่อสภาวะหรือเหตุการณ์ต่าง ๆ รอบตัวได้
3. เพื่อการพูดคุยสนทนา (Discussion) การเปิดรับข่าวสารจากสื่อมวลชนทำให้บุคคลมีข้อมูลที่จะนำไปใช้ในการพูดคุยกับผู้อื่นได้
4. เพื่อความต้องการมีส่วนร่วม (Participation) เพื่อรับรู้ และมีส่วนร่วมในเหตุการณ์ความเป็นไปต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นในสังคมและรอบ ๆ ตัว

การเปิดรับข่าวสารที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนา ประกอบด้วย การเปิดรับข่าวสาร 2 ลักษณะ คือ

1. การเปิดรับข่าวสารจากสื่อมวลชน
2. การเปิดรับข่าวสารจากสื่อบุคคล

ชาร์ล เค อัทคิน (Atkin, 1973) กล่าวว่า บุคคลที่เปิดรับข่าวสารมาก ยังมีหูตากว้างไกล มีความรู้ ความเข้าใจในสภาพแวดล้อม และเป็นคนที่ทันสมัย ทันท่วงทีต่อเหตุการณ์กว่าบุคคลที่เปิดรับข่าวสารน้อย

โรเจอร์ส และ สเวนนิ่ง (Rogers and Sevenning, 1969) ได้ขยายแนวคิดเกี่ยวกับการเปิดรับสื่อมวลชน ให้กว้างขวางออกไปอีกโดยให้คำนิยามว่าสื่อสารมวลชนนั้น ครอบคลุมถึงสื่อ ห้าประเภท คือ หนังสือพิมพ์ ภาพยนตร์ วิทยุ นิตยสารและโทรทัศน์ เหตุนี้ดังนั้น ในการวัดการเปิดรับสื่อมวลชนในความหมายของเขาทั้งสองจึงต้องประกอบด้วยจำนวนรายการวิทยุที่รับฟังต่อสัปดาห์ การอ่านหนังสือพิมพ์ต่อสัปดาห์ ภาพยนตร์ที่ดูต่อปีและอื่น ๆ

ในการเปิดรับข่าวสารจากสื่อมวลชน ผู้รับสารอาจเปิดรับสารโดยผ่านกระบวนการในการเลือกรับข่าว (Selective Process) ซึ่งมีขั้นตอนต่าง ๆ คือ (Klapper 1960 : 5)

1. การเลือกรับหรือการเลือกใช้ (Selective Exposure)

บุคคลจะเลือกเปิดรับสื่อ และข่าวสารจากแหล่งสารต่าง ๆ ตามความสนใจ และความต้องการของตนเพื่อนำมาใช้แก้ปัญหาและเป็นข้อมูล เพื่อสนองความต้องการของตน

2. การเลือกให้ความสนใจ (Selective Attention)

นอกจากบุคคลจะเลือกเปิดรับข่าวสารแล้ว บุคคลยังเลือกให้ความสนใจต่อข่าวสารที่ได้รับซึ่งสอดคล้องหรือเข้ากันได้กับทัศนคติ และความเชื่อดั้งเดิมของบุคคลนั้น ๆ ในขณะเดียวกันก็พยายามหลีกเลี่ยงการรับข่าวสารที่ขัดต่อทัศนคติ หรือความเชื่อดั้งเดิม ทั้งนี้เพราะการได้รับข่าวสารที่ไม่สอดคล้องกับความรู้สึกของเขา จะทำให้บุคคลเกิดความรู้สึกไม่พึงพอใจและสับสนได้

3. การเลือกรับรู้และตีความหมาย (Selective Perception and Selective Interpretation)

เมื่อบุคคลเปิดรับข่าวสารจากแหล่งใดแหล่งหนึ่งแล้ว ผู้รับสารอาจมีการเลือกรับรู้และเลือกตีความสารที่ได้รับด้วย ตามประสบการณ์ของแต่ละคน ผู้รับสารจะมีการตีความข่าวสารที่ได้รับมาตามความเข้าใจของตนเองหรือตามทัศนคติ ประสบการณ์ ความเชื่อ ความต้องการ และแรงจูงใจของตนในขณะนั้น

4. การเลือกจดจำ (Selective Retention)

หลังจากที่บุคคลเลือกให้ความสนใจ เลือกรับรู้ และตีความข่าวสารไปในทิศทางที่สอดคล้องกับทัศนคติ และความเชื่อของตนแล้ว บุคคลยังเลือก จดจำเนื้อหาสาระของสารในส่วนที่ต้องการจำเอาไว้เป็นประสบการณ์ ในขณะเดียวกันก็มักจะลืมข่าวสารที่ไม่ตรงกับความสนใจของตนเอง

ขั้นตอนในการรับสื่อนี้ที่แรมม์ได้อธิบายว่าข่าวสารที่เข้าถึงระดับความสนใจของผู้รับสารจะมีแนวโน้มที่จะทำให้การสื่อสารมีประสิทธิภาพมากขึ้น

สำหรับเหตุผลในการที่มนุษย์เลือกสนใจ หรือตั้งใจรับข่าวสารอย่างไรจากสื่อเหล่านั้น นักวิชาการหลายท่าน ที่มีความเห็นสอดคล้องกันดังนี้

ไฟรด์สัน (Friedson) ไรเลย์ (Riley) และฟลาวเวอร์แมน (Flowerman) มีความเห็นว่า แรงจูงใจที่ต้องการเป็นที่ยอมรับ ของสมาชิกภายในสังคมจะเป็นสิ่งที่ช่วยกำหนดความสนใจการเปิดรับข่าวสารจากสื่อต่าง ๆ ก็เพื่อตอบสนองความต้องการของตน ซึ่งปรากฏการณ์นี้เมอร์ตัน (Merton) ไรท์ (Wright) และวาบเลส (Waples) เรียกว่า "พฤติกรรมในการแสวงหาข่าวสาร" นักวิชาการเหล่านี้มีความเห็นตรงกันว่า ผู้รับข่าวสารจะเลือกรับข่าวสารจากสื่อใดนั้น ย่อมเป็นไปตามบทบาท และสถานภาพในสังคมของผู้รับสาร และเหตุผลในการรับสารก็เพื่อนำไปเป็นหัวข้อในการสนทนา ซึ่งจะทำให้ผู้รับสารรู้สึกว่าคุณเป็นส่วนหนึ่งของสังคม

นอกจากนี้ ยังมีปัจจัยอื่น ๆ ที่เป็นตัวกำหนดให้เกิดความแตกต่างกันในการเลือกสรรข่าวสารของมนุษย์ ซึ่งงานการศึกษาของ เดอเฟลอร์ (DeFleur, M.L., 1966) ได้เสนอทฤษฎีที่เกี่ยวกับตัวแปรแทรก (Intervening Variables) ที่มีอิทธิพล ในกระบวนการสื่อสารมวลชนระหว่างผู้ส่งสารและผู้รับสาร โดยเน้นให้เห็นว่าข่าวสารมิได้ไหลผ่านจากสื่อมวลชนถึงผู้รับ และเกิดผลโดยตรงทันทีทันใดแต่มีปัจจัยบางอย่างที่เกี่ยวข้องกับตัวผู้รับสารแต่ละคน เช่น จิตวิทยาและสังคม ตลอดจนอิทธิพลของบุคคลหรือกลุ่มที่บุคคลนั้นสังกัดอยู่ ซึ่งจะมีอิทธิพลต่อการรับข่าวสารนั้น ๆ ทำให้เกิดผลไม่เหมือนกันหรือไม่เป็นไปตามเจตนาของผู้ส่งสาร

ทฤษฎีเกี่ยวกับประสิทธิภาพของสื่อมวลชน และสื่อบุคคล

ในกระบวนการสื่อสารมีองค์ประกอบที่สำคัญ 4 ประการ ได้แก่

1. ผู้ส่งสาร (Source)

2. สาร (Message)
3. สื่อ (Media)
4. ผู้รับสาร (Receiver)

องค์ประกอบทั้ง 4 นี้ มีส่วนสำคัญในการกำหนดความสำเร็จของการสื่อสารที่จะทำให้ผู้รับสาร เกิดความตระหนัก มีทัศนคติ และพฤติกรรมไปในแนวทางที่ผู้ส่งสารตั้งใจ

สื่อ (Media) คือ พาหนะที่นำพาข่าวสารจากผู้ส่งสารไปยังผู้รับสาร ซึ่งจำแนกได้ 2 ประเภทใหญ่ ๆ คือ (เสถียร เขยประทับ 2528)

- สื่อมวลชน (Mass Media)
- สื่อบุคคล (Personal Media)

1. สื่อมวลชน หมายถึงสื่อที่สามารถจะเข้าถึงกลุ่มผู้รับสารที่มีจำนวนมาก และอยู่กันอย่างกระจัดกระจายได้อย่างรวดเร็ว เป็นการแพร่กระจายข่าวสาร ซึ่งสื่อมวลชนของการวิจัยในครั้งนี้ ได้แก่ วิทยุ โทรทัศน์ และหนังสือพิมพ์

คุณลักษณะของสื่อมวลชน คือ

1. สามารถเข้าถึงผู้รับหรือกลุ่มเป้าหมายจำนวนมากได้ในเวลาอันรวดเร็ว
2. สามารถให้ความรู้และข่าวสารได้ดี
3. สามารถนำไปสู่การเปลี่ยนแปลงทัศนคติที่ไม่พึงปรารถนาได้

แคทซ์ และ ลาซาร์สเฟลด์ (Katz and Lazarsfeld, 1955: 27) เห็นว่าการสื่อสารระหว่างบุคคลมีผลต่อการทำให้ผู้รับสารยอมรับที่จะเปลี่ยนแปลงทัศนคติและยอมรับที่จะให้ความร่วมมือ ในการดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ มากที่สุด ฉะนั้นสื่อมวลชนจึงมีความสำคัญมากกว่าสื่อมวลชนในชั้นจูงใจ ส่วนสื่อมวลชนจะมีความสำคัญกว่าในชั้นของการให้ความรู้ ความเข้าใจ ที่ถูกต้อง และอาจมีผลบ้าง ในการสร้างทัศนคติ ในเรื่องที่คุณคดียังไม่เคยรับรู้มาก่อน

โจเซฟ ที แคลปเปอร์ (Joseph T. Klapper, 1960) กล่าวถึงอิทธิพลของการสื่อสารมวลชนต่อบุคคลในสังคมว่า เป็นเพียงแรงเสริม ในกระบวนการโน้มน้าวใจต่อความคิดเห็น หรือทัศนคติที่มีอยู่แล้ว สื่อสารมวลชน มิได้มีอิทธิพลโดยตรงต่อบุคคล จึงต้องอาศัยปัจจัยอื่น ๆ ที่นอกเหนือจากการสื่อสารร่วมด้วย จึงจะมีอิทธิพลต่อบุคคลได้ ซึ่งได้แก่อุปนิสัย บรรทัดฐานของกลุ่ม กระบวนการเลือกรับสาร การเผยแพร่ข่าวสาร โดยบุคคลหรือผู้นำความคิดเห็น ระบบการปกครอง และระบบการสื่อสารมวลชน

อิทธิพลของสื่อมวลชน

โจเซฟ ที แคลปเปอร์ (Joseph T. Klapper อ้างใน ปรมะ สตะเวทิน, 2533 : 142) ได้เสนอแนวความคิดเกี่ยวกับอิทธิพลของสื่อมวลชนประเภทต่าง ๆ ที่มีต่อทัศนคติ และพฤติกรรมด้านต่าง ๆ ของประชาชนไว้ดังนี้

1. อิทธิพลของสื่อมวลชนที่มีต่อประชาชนนั้น ไม่ใช่อิทธิพลโดยตรง แต่เป็นอิทธิพลโดยอ้อม เพราะมีปัจจัยต่าง ๆ ที่กั้นอิทธิพลของสื่อมวลชน ปัจจัยดังกล่าวได้แก่

1.1 ความมีใจโน้มเอียงของผู้รับสาร (Predispositions) ประชาชนจะมีความคิดเห็น ค่านิยม และมีความโน้มเอียงที่จะประพฤติกฎปฏิบัติอย่างใดอย่างหนึ่งอยู่ก่อน ซึ่งได้รับอิทธิพลจากการคบหาสมาคมกับคนอื่น และสถาบันสังคมที่ตนเป็นสมาชิก เมื่อบุคคลผู้นั้นสัมผัสกับสื่อมวลชน ก็จะนำเอาทัศนคติ ค่านิยม และพฤติกรรมเหล่านั้นติดตัวมาด้วย

1.2 การเลือกของผู้รับสาร (Selective Processes) ประชาชนจะเลือกรับสารที่สอดคล้องกับความคิดเห็นและความสนใจของตน และจะหลีกเลี่ยงไม่ยอมรับสารที่ไม่สอดคล้อง หรือที่ขัดแย้งกับความคิดเห็น และความสนใจของตน ประชาชนจะพยายามตีความสารตามความเชื่อ และค่านิยมที่ตนมีอยู่เดิมและจะเลือกจดจำเฉพาะสิ่งที่สนับสนุนความคิดและความเชื่อของตน

1.3 อิทธิพลของบุคคล (Personal Influence) ข่าวสารจากสื่อมวลชน อาจไม่ได้ไปถึงประชาชนทั่วไปในทันที แต่จะผ่านสื่อบุคคลหรือผู้นำความคิดเห็นก่อนจะไปถึงประชาชน ผู้นำความคิดเห็นมักสอดแทรกความรู้สึกริเริ่มคิดของตนเข้าไปด้วย ผู้นำความคิดเห็น

มักจะเป็นคนที่ได้รับความเชื่อถือเลื่อมใส และไว้วางใจจากประชาชนทั่วไป จึงเป็นผู้มีอิทธิพลต่อความคิดเห็นและการตัดสินใจของประชาชน

1.4 ลักษณะของธุรกิจด้านสื่อมวลชน (Economic Aspects) การดำเนินธุรกิจด้านสื่อมวลชน ในสังคมเสรีนิยมซึ่งมีระบบเศรษฐกิจแบบเสรีนั้น สื่อมวลชนสามารถแข่งขันกันได้โดยเสรี ต่างฝ่ายต่างเสนอความคิดเห็นและค่านิยมที่แตกต่างกันออกไป และประชาชนก็มีเสรีภาพในการที่จะเลือกเชื่อถือความคิดเห็นใดความคิดเห็นหนึ่งได้ และตัดสินใจว่าจะเชื่อถือสื่อมวลชนไหนดี

2. อิทธิพลที่สื่อมวลชนมีต่อประชาชน เป็นเพียงผู้สนับสนุนเท่านั้น คือสื่อมวลชนจะสนับสนุนทัศนคติ ค่านิยม ความมีใจโน้มเอียง ตลอดจนแนวโน้มด้านพฤติกรรมของประชาชน ให้ความเข้มแข็งขึ้นและพร้อมที่จะแสดงให้ปรากฏออกมาเมื่อมีแรงจูงใจเพียงพอหรือเมื่อมีโอกาสเหมาะสม

3. สื่อมวลชนอาจทำหน้าที่เป็นผู้เปลี่ยนแปลงประชาชนได้เช่นกัน จะเกิดขึ้นต่อเมื่อบุคคลมีความโน้มเอียงที่จะเปลี่ยนแปลงอยู่ก่อนแล้ว หากสื่อมวลชนสามารถเสนอสิ่งที่สอดคล้องกับความต้องการของเขา เขาก็จะเปลี่ยนทัศนคติ และพฤติกรรมได้ สื่อมวลชนจึงทำหน้าที่เป็นเพียงผู้เสนอหนทางในการเปลี่ยนทัศนคติและพฤติกรรมเท่านั้น

4. สื่อมวลชนสามารถสร้างทัศนคติ และค่านิยมใหม่ให้เกิดแก่ประชาชนได้ในกรณี que คนนั้น ๆ ไม่เคยมีความรู้หรือประสบการณ์เกี่ยวกับสิ่งนั้นมาก่อน ทัศนคติและค่านิยมใหม่นี้ จะเกิดขึ้นได้ก็ต่อเมื่อบุคคลผู้นั้นรับสารที่เสนอเรื่องราวในแนวเดียวกันบ่อย ๆ เป็นอิทธิพลในลักษณะสะสมใช้อิทธิพลที่ก่อให้เกิดผลได้ทันทีทันใด หรือในระยะเวลายาวขึ้น

วิลเบอร์ ชรามม์ (Wilbur Schramm) ได้กล่าวว่า การสื่อสารเข้ามามีบทบาทต่อการพัฒนาได้ สามลักษณะคือ

-ประชาชนต้องได้รับข่าวสารเกี่ยวกับการพัฒนา

-ประชาชนมีโอกาสเข้าร่วมในกระบวนการตัดสินใจที่จะเปลี่ยนแปลง

-ทักษะที่จำเป็นต้องได้รับการอบรมสั่งสอน เช่น เด็ก ต้องได้รับการศึกษา ผู้ประกอบอาชีพต่าง ๆ ต้องได้รับการอบรม, เรียนรู้ในการปรับปรุงอาชีพของตนให้ก้าวหน้า

2. สื่อบุคคล หมายถึง ตัวบุคคลผู้ที่นำข่าวสารจากบุคคลหนึ่งไปยังบุคคลหนึ่ง โดยอาศัยการติดต่อสื่อสารแบบตัวต่อตัว ระหว่าง บุคคล 2 คน หรือมากกว่า 2 คนขึ้นไป สื่อบุคคลในการวิจัยครั้งนี้ได้แก่ ญาติ พี่น้อง (บุคคลในครอบครัว) เพื่อนบ้าน เพื่อนฝูงหรือเพื่อนร่วมงาน เจ้าหน้าที่ในที่ทำงาน

การสื่อสารระหว่างบุคคล (Interpersonal communication)

ในการสื่อสารระหว่างบุคคลทั้งผู้ส่งสารและผู้รับสารสามารถที่จะซักถามทำความเข้าใจ และมีปฏิริยาโต้ตอบซึ่งกันและกันได้ทันที การสื่อสารระหว่างบุคคลนี้เมื่อองค์ประกอบของการสื่อสารอยู่อย่างครบถ้วน คือ ผู้ส่งสาร (Source) สาร (Message) สื่อ (Media) ผู้รับสาร (Receiver) ผล (Effect) และปฏิริยาสนองกลับ (Feedback)

Rogers และ Shoemaker กล่าวว่า ในกรณีที่ต้องการให้บุคคลใด ๆ เกิดการยอมรับในสารที่เสนอออกไปหรือจะทำการสื่อสารให้มีประสิทธิภาพที่สุดเพื่อให้มีการยอมรับสารนั้น ควรที่จะใช้การสื่อสารระหว่างบุคคล โดยใช้สื่อบุคคลเป็นผู้เผยแพร่ข่าวสาร สื่อบุคคลนี้จะมีประโยชน์มากในกรณีที่ผู้ส่งสารหวังผลให้ผู้รับเกิดการเปลี่ยนแปลง ในระดับทัศนคติและพฤติกรรมในการรับสาร นอกจากนี้ยังเป็นวิธีช่วยให้ผู้รับสารมีความเข้าใจกระจ่างชัด และตัดสินใจรับสาร ได้อย่างมั่นใจยิ่งขึ้นอีกด้วย

ประสิทธิภาพของสื่อบุคคล

เสถียร เขยประทับ (2525) ได้กล่าวถึงประสิทธิภาพของสื่อบุคคลไว้ดังนี้

1. สามารถทำให้เกิดการแลกเปลี่ยนข่าวสารแบบบุคคลวิถึ ถ้าผู้รับสารไม่เข้าใจในสารก็สามารถที่จะไต่ถามหรือ ขอข่าวสารเพิ่มเติมจากผู้ส่งสารได้ในเวลาอันรวดเร็ว ส่วนตัวผู้ส่งสารก็สามารถปรับปรุงแก้ไขสารที่ส่งออกไปให้เข้ากับความต้องการ และความ

เข้าใจของผู้รับสารได้ในเวลาอันรวดเร็ว เช่นกัน

การที่ช่องทางที่เป็นสื่อระหว่างบุคคลมีปฏิกิริยาตอบสนองหรือปฏิกิริยาสะท้อนกลับ สามารถทำให้ลดอุปสรรคของการสื่อสารที่เกิดจากการเลือกรับสาร การเลือกแปลหรือตีความสาร และการเลือก จำสารได้

2. สามารถที่จะจูงใจบุคคลให้เปลี่ยนแปลงทัศนคติที่ฝังรากลึกได้

ลาซาร์สเฟลด์ และ แมนเซล (Lazarsfeld and Manzel, 1968) ได้ให้เหตุผลในควมมีประสิทธิภาพของสื่อบุคคลว่า

1. การพูดคุยเป็นกันเองเป็นส่วนตัวทำให้ผู้พูดและผู้ฟังเกิดความเป็นกันเอง และทำให้ผู้ฟังยอมรับ ความคิดเห็น ของผู้พูดได้ง่ายขึ้น
2. การสื่อสารแบบเผชิญหน้ากัน ทำให้ผู้พูดสามารถดัดแปลงเรื่องราวต่าง ๆ ให้ตรงกับความต้องการของผู้ฟังได้อย่างเหมาะสม
3. การสื่อสารแบบนี้ทำให้ผู้ฟังรู้สึกว่าได้รับรางวัล หรือมีส่วนร่วมในเรื่องที่ความสามารถแสดงความคิดเห็นกับผู้พูดได้

การสื่อสารระหว่างบุคคลแบ่งเป็น 2 ประเภท (เสถียร เขยประทับ, 2525) คือ

1. การติดต่อโดยตรง (Direct Contact) การติดต่อโดยตรงนี้ใช้สื่อบุคคลในการเผยแพร่ข่าวสารโดยวิธีเยี่ยมบ้าน เพื่อสร้างความเข้าใจอันดีกับประชาชน วิธีนี้หากประชาชนหรือผู้รับสารไม่เข้าใจก็สามารถซักถามทำความเข้าใจได้ เป็นอย่างดี

นอกจากนี้ผู้เผยแพร่ข่าวสารยังสามารถสำรวจข้อเท็จจริงเกี่ยวกับผู้รับสารได้ด้วย ฉะนั้นในกิจการเผยแพร่ข่าวสาร เพื่อสร้างความเข้าใจหรือชักจูงใ้มีหัวใจจึงนิยมใช้การติดต่อสื่อสารโดยตรง แต่มีข้อจำกัดคือการสื่อสารประเภทนี้ต้องใช้สื่อบุคคลเป็นจำนวนมาก สิ้นเปลืองเวลา ค่าใช้จ่าย และแรงงานในการเผยแพร่ข่าวสาร

2. การติดต่อโดยกลุ่ม (Group Contact of Community Public) คือการติดต่อโดยผ่านกลุ่ม กลุ่มจะมีอิทธิพลต่อบุคคลส่วนรวม กลุ่มต่าง ๆ ช่วยให้การสื่อสารของบุคคลบรรลุเป้าหมายได้

ตั้งที่ บลูมเมอร์ (Blumer, 1969) กล่าวได้ว่า "สังคมมนุษย์ประกอบด้วยกลุ่มที่ต่างชนิดกัน ส่วนใหญ่ชีวิตที่ร่วมกันอยู่ทั้งหมดจะประกอบกันเป็นแบบแผนปฏิบัติและมีพฤติกรรมร่วมกันของกลุ่ม เมื่อกลุ่มมีความสนใจมุ่งไปในทิศทางใด บุคคลส่วนใหญ่ในกลุ่มก็จะมี ความสนใจในทางนั้นด้วย

ซึ่งการติดต่อโดยกลุ่มอาจทำได้โดยการสนทนาภายในกลุ่ม ประชุมสัมมนา คือ จัดกลุ่มคนที่มีความสนใจร่วมกัน ตั้งแต่ 2 คนขึ้นไป ให้สนทนาแลกเปลี่ยนความคิดเห็น มีปฏิริยาโต้ตอบกัน ซึ่งจะมีส่วนช่วยในการตัดสินใจยอมรับหรือปฏิเสธข่าวสารได้

เบตติงฮอส (Bettinhaus, 1968 : 180 อ้างในลดาวัลย์ พอใจ, 2536) กล่าวว่าสื่อมวลชนเป็นเพียงตัวเสริมความเชื่อและทัศนคติที่มีอยู่เดิม ให้ฝังแน่นมากกว่าจะเปลี่ยนแปลงทัศนคติอย่างสิ้นเชิง แต่อาจเปลี่ยนแปลงการรับรู้ได้บ้างในขอบเขตอันจำกัดของประสบการณ์ ฉะนั้นสื่อมวลชนจึงเป็นเพียงแหล่งความคิดและเป็นผู้วางแนวทางในการเปลี่ยนแปลงเท่านั้น กิจกรรมต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นของมนุษย์นั้นเป็นผลมาจากการติดต่อสื่อสารระหว่างบุคคล แบบเห็นหน้ากันทั้งสิ้น

นอกจากนี้ทฤษฎีการสื่อสารแบบหลายขั้นตอน (Multi-Step Flow of Communication) ยังกล่าวไว้ว่า ข่าวสารส่วนใหญ่ที่เผยแพร่จากสื่อมวลชนไปยังประชาชนเป้าหมายนั้น มักจะผ่านผู้นำความคิดเห็น (Opinion Leader) หรือผู้ที่เข้าถึงสื่อมากกว่า ก่อน แล้วบุคคลเหล่านี้ จะนำเอาข่าวสารข้อมูลที่ได้รับไปเผยแพร่แก่ประชาชนเป้าหมายคนอื่นต่อไป ซึ่งในการถ่ายทอดข่าวสารแต่ละครั้งของผู้รับสารคนท้าย ๆ จะได้รับข่าวสารที่มีทัศนคติของคู่สนทนาแทรกลงไปด้วย ซึ่งอาจมีผลไม่น้อยที่ทำให้ผู้รับสารคล้อยตาม (Katz, 1955)

การนำเอาสื่อมวลชนมาใช้ควบคู่กับสื่อระหว่างบุคคลสามารถลดอุปสรรคของการสื่อสารที่เกิดจากการเลือกรับสาร (Selective exposure) ได้สื่อระหว่างบุคคลจะทำให้หน้าที่สนับสนุนผลหรืออิทธิพลที่เกิดจากสารของสื่อมวลชน และ Media Forums จะช่วย

เพิ่มประสิทธิภาพของสารที่จะเปลี่ยนแปลงทัศนคติและพฤติกรรมของผู้รับสารโดยช่วยลดอุปสรรคของการสื่อสารอันอาจเกิดจากการเลือกรับสาร (Selective exposure) และการตีความสาร (Selective perception) (เสถียร เขยประทับ, 2525)

แนวความคิดเกี่ยวกับความตระหนัก (Concept of Awareness)

คาร์เตอร์ วี กู๊ด (Carter V. Good, 1973 : 54) ได้ให้ความหมายของ "ความตระหนัก" ไว้ว่า หมายถึงการกระทำที่แสดงว่า สามารถจำได้ การรับรู้หรือมีความรู้ และความตระหนัก มีความหมายเหมือนกับความสำนึก (Consciousness)

เบนจามิน เอส บลูม (Benjamin S. Bloom, 1971 : 273) กล่าวว่า "ความตระหนัก" คล้ายกับความรู้ตรงที่ทั้งความรู้ และความตระหนักนั้นต่างไม่เน้นที่ลักษณะของสิ่งเร้าแต่ความตระหนักต่างกับความรู้ตรงที่ความตระหนัก ไม่จำเป็นต้องเน้นปรากฏการณ์หรือสิ่งหนึ่งสิ่งใด ความตระหนักจะเกิดขึ้นเมื่อมีสิ่งเร้ามาเข้าให้เกิดความตระหนัก

เบนจามิน บี โวลแมน (Benjamin B. Wolman, 1973 : 32) ได้ให้ความหมายของความตระหนักไว้ว่า เป็นภาวะการที่บุคคลเข้าใจ หรือสำนึกถึงบางสิ่งบางอย่างของเหตุการณ์ประสบการณ์หรือวัตถุสิ่งของ

แนวความคิดของเบรคเลอร์ นำมาอธิบายถึงความตระหนัก ในการส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมได้ว่า เมื่อบุคคลได้รับสิ่งเร้าคือ ข่าวสารความรู้ต่าง ๆ เกี่ยวกับปัญหาสิ่งแวดล้อม โดยผ่านสื่อต่าง ๆ แล้วจะเกิดอารมณ์ ความรู้สึก ความตระหนัก ในการส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อม โดยองค์ประกอบด้านอารมณ์ ความรู้สึกจะทำหน้าที่ในการประเมินคุณค่ายอมรับหรือไม่ และให้ความสำคัญต่อสิ่งเร้ามาก หรือน้อยแค่ไหน

ความหมายของความตระหนัก หมายถึง เป็นสภาวะของจิตใจที่เกี่ยวกับความรู้สึก (feeling) ความคิด (Idea) และความปรารถนาที่บุคคลมีต่อสิ่งใดสิ่งหนึ่ง หรือปรากฏการณ์ใดปรากฏการณ์หนึ่ง ด้วยการพูด เขียน หรือวิธีการอื่น ๆ โดยอาศัยระยะเวลาหรือประสบการณ์

หรือสภาพแวดล้อมในชุมชน หรือสิ่งเร้าภายนอกเป็นปัจจัยที่ทำให้บุคคลมีความตระหนักขึ้น หรือความตระหนักก็คือ ความสำนึกต่อสิ่งใดสิ่งหนึ่งนั่นเอง (ลดาวัลย์ พอใจ, 2536)

ดังนั้น ความตระหนักในการรักษาสีงแวดล้อม ในงานวิจัยฉบับนี้จึงหมายถึง ลักษณะอาการที่แสดงถึงการรับรู้ข่าวสารเรื่องสีงแวดล้อม การคิดได้ในเรื่องการรักษาสีงแวดล้อม เห็นถึงความสำคัญของปัญหาที่เกิดขึ้น

ความสำคัญของการมีความตระหนักต่อการรักษาสีงแวดล้อม

การที่จะรักษาสีงแวดล้อมให้มีประสิทธิภาพสูงสุดนั้น นอกจากจะมีการสร้างความรู้ความเข้าใจที่ถูกต้องแล้ว การปลูกจิตสำนึก ตลอดจนโอกาสในการรับรู้ข่าวสารเกี่ยวกับสีงแวดล้อม และก่อให้เกิดความรู้สึกห่วงใยต่อสีงแวดล้อม ในทางที่ถูกต้องและเหมาะสมถือเป็นความจำเป็นอีกประการหนึ่งด้วย

การปรับปรุงหรือเปลี่ยนจิตสำนึกของคน ตลอดจนสร้างโอกาสหรือความรู้สึกต้องการรับรู้ข่าวสารนั้น ไม่ใช่เรื่องของพฤติกรรมโดยตรง เป็นเรื่องของอารมณ์ ความรู้สึก ความรู้สึกที่เหมาะสม ซึ่งเป็นสิ่งที่ต้องกระทำอย่างต่อเนื่อง เท่าที่จะทำได้ถึงแม้ว่าจะไม่เห็นผลในเชิงพฤติกรรมในทันที แต่ในอนาคต ผู้ที่ได้รับรู้และมีจิตสำนึก ที่ถูกต้องน่าจะมีพฤติกรรมไปในทางที่เหมาะสมได้

แนวความคิดเกี่ยวกับทัศนคติ (Concept of Attitude)

ความหมายของ "ทัศนคติ"

คำว่า "ทัศนคติ" ได้มีผู้ให้ความหมายไว้หลายประการ เช่น พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ.2525 (2525:389) ได้ให้ความหมายของคำว่าทัศนคติว่า หมายถึง แนวความคิดทัศนคติมาจากรากศัพท์ภาษาละตินว่า "aptus" แปลว่า ไหมเอียง เหมาะสม นำมาใช้ในความหมายของ ทัศนคติ หมายถึง ท่าทีที่แสดงออกมาของบุคคล ซึ่งบ่งถึงสภาพของจิตใจได้แก่ความรู้สึกหรืออารมณ์ที่มีต่อสิ่งใดสิ่งหนึ่ง (Gordon W.Allport, 1967:3)

ประจวบ อินอืด กล่าวว่า "ทัศนคติ" หมายถึง ท่าทีที่คนเรามีต่อกรณีใดกรณีหนึ่ง หรือสิ่งใดสิ่งหนึ่ง เป็นความรู้สึกภายในของแต่ละบุคคล การที่จะทราบทัศนคติของผู้ใดผู้หนึ่ง ต้องสังเกตหรือดูพฤติกรรมที่ผู้นั้นแสดงออกมาในรูปของ การเขียน การพูด การแสดงท่าที กิริยา สีหน้า น้ำเสียง การประพฤติดุปฏิบัติ ซึ่งเป็นความหมายของคำว่าทัศนคติซึ่งถูกบัญญัติไว้ในศัพท์การประชาสัมพันธ์

ดร.เสวี วงษ์มณฑา กล่าวว่า "ทัศนคติ" คือ ความพร้อมที่จะประพฤติดุปฏิบัติ ประกอบไปด้วยความรู้ ความรู้สึก และแนวโน้มของพฤติกรรม

ไซรัส เมชาค และ ริชาร์ดสัน (Cyrus Mayshark and E.Richardson) ระดับความรู้สึกที่เกี่ยวข้องกับภาวะจิตใจของบุคคลที่มีต่อวัตถุ เป็นศักยภาพของพฤติกรรมหรือ ส่วนที่ก่อให้เกิดพฤติกรรมทางบวกหรือทางลบต่อสถานการณ์ บุคคลหรือวัตถุ ทัศนคติเป็นแรง ที่มีอยู่ภายในจิตได้จากปฏิกิริยาต่อตัวกระตุ้น ทัศนคติเป็นสิ่งที่เกิดจากจิตใจที่มีการเปลี่ยนแปลง อยู่เสมอ และจะแสดงออกทางกาย

กอร์ดอน ดับบลิว ออลพอร์ท (Gordon W. Allport, 1967) "ทัศนคติ" คือ ภาวะทางจิตซึ่งทำให้บุคคลพร้อมที่จะโต้ตอบต่อสิ่งแวดล้อมที่เกิดจากประสบการณ์ และเป็นตัว กำหนดทิศทางที่แต่ละบุคคลจะตอบสนองต่อสิ่งของและเหตุการณ์ที่เกี่ยวข้อง

นอร์แมน แอล มัน (Norman L. Man, 1971:77) "ทัศนคติ" หมายถึง ความรู้สึกและความคิดเห็นของบุคคลที่มีต่อสิ่งของ บุคคล สถานการณ์ สถาบัน และข้อเสนอ ใด ๆ ในทางที่ยอมรับหรือปฏิเสธ ซึ่งมีผลทำให้บุคคลพร้อมที่จะแสดงปฏิกิริยาตอบสนองด้วย พฤติกรรมอย่างเดียวกันตลอด

ชอว์ และ ไรท์ (M.I. Shaw. and I.M. Wright) ได้ให้ความหมาย "ทัศนคติ" ไว้ว่า หมายถึงความรู้สึกทางจิตใจของบุคคล เนื่องจากการเรียนรู้ ตลอดจนประสบการณ์ซึ่งกระตุ้นให้บุคคลมีพฤติกรรมไปในทิศทางใดทิศทางหนึ่ง ในการตอบ

สนองสิ่งเร้าหรือจินตนาการต่าง ๆ ที่บุคคลเข้าไปเกี่ยวข้องกับ

ซีคอร์ด และแบคแมน (Secord. and Backman, 1964:97) ให้ความหมายของทัศนคติว่าเป็น "ความรู้สึก (Affective) ความนึกคิด (Gognitive) และพฤติกรรม (Behavior) ของแต่ละบุคคลต่อสภาพแวดล้อม"

โรคิช (Rokeach, 1970) ให้ความหมายทัศนคติว่า เป็นการผสมผสานหรือจัดระเบียบของความเชื่อที่มีต่อสิ่งใดสิ่งหนึ่ง หรือสถานการณ์ใดสถานการณ์หนึ่ง ผลรวมของความเชื่อนี้จะเป็นตัวกำหนดแนวโน้มของบุคคลในการที่จะมีปฏิกิริยาตอบสนองในลักษณะที่ชอบหรือไม่ชอบ

ฟิชบายน์ (Fishbein, 1967) ได้ให้คำจำกัดความของทัศนคติว่า ทัศนคติคือความโน้มเอียง ซึ่งเกิดจากการเรียนรู้ที่จะแสดงตอบสนองต่อสิ่งใดสิ่งหนึ่ง ในทางสนับสนุนหรือไม่สนับสนุน ทัศนคติเกิดขึ้นก่อนพฤติกรรม และทัศนคติเป็นเครื่องกำหนดพฤติกรรมของบุคคล

ชัตติยา กรวรรณ (2516) อธิบายว่าทัศนคติหมายถึง ความรู้สึกที่คนเรามีต่อสิ่งใดสิ่งหนึ่งหรือหลายสิ่งก็ตาม ในลักษณะที่เป็นอัตวิสัย (Subjective) อันเป็นพื้นฐานเบื้องต้นหรือมีผลให้เกิดการกระทบหรือแสดงออกที่เรียกว่า "พฤติกรรม"

สุชาติ ประสิทธิ์รัฐสินธุ์ (2523) อธิบายว่า ทัศนคติ หมายถึง สภาวะของความพร้อมหรือแนวโน้มที่จะกระทำหรือมีปฏิกิริยาต่อสิ่งเร้า สิ่งหนึ่งสิ่งใดในลักษณะบางอย่าง ทัศนคตินี้จะแสดงออกให้เห็นจากคำพูดหรือพฤติกรรม เมื่อได้ผลสิ่งที่เกี่ยวข้องกับทัศนคตินั้น แต่ละคนจะมีทัศนคติต่อสิ่งหนึ่งสิ่งใดมากน้อยต่างกัน แต่ลักษณะที่สำคัญของทัศนคติก็น่าคือ "ความเป็นนามธรรม" (Abstraction) การศึกษาทัศนคติจึงเป็นสิ่งสำคัญเพื่อที่จะทำการเปลี่ยนแปลง โดยกระบวนการต่าง ๆ เช่นการสื่อสาร การศึกษา เป็นต้น

สุชา จันท์เอม (2524) ทัศนคติ หมายถึง ความรู้สึกหรือท่าทีของบุคคลที่มีต่อ

บุคคล วัตถุประสงค์ของ หรือสถานการณ์ต่าง ๆ ความรู้สึกหรือท่าทีนี้ จะเป็นไปในทำนองพึงพอใจหรือไม่พึงพอใจ เห็นด้วยหรือไม่เห็นด้วยก็ได้

ทัศนคติ เป็นดัชนีชี้ว่าบุคคลนั้นคิดและรู้สึกอย่างไรกับคนรอบข้าง วัตถุหรือสิ่งแวดล้อม ตลอดจนสถานการณ์ต่าง ๆ โดยทัศนคตินั้นมีรากฐานมาจากความเชื่อที่อาจส่งผลถึงพฤติกรรมในอนาคตได้ ทัศนคติจึงเป็นเพียงความพร้อมที่จะตอบสนองต่อสิ่งเร้า และเป็นมิติของการประเมิน เพื่อแสดงว่าชอบหรือไม่ชอบต่อประเด็นหนึ่ง ๆ ซึ่งถือเป็นการสื่อสารภายในบุคคล (Intrapersonal communication) ที่เป็นผลกระทบมาจากการรับสาร อันจะส่งผลถึงพฤติกรรมต่อไป (สุรพงษ์ โสธนะเสถียร, 2533)

โดยสรุป "ทัศนคติ" ในงานวิจัยนี้เป็นเรื่องของจิตใจ ความเชื่อ ท่าที ความรู้สึกนึกคิด และความโน้มเอียงของบุคคลที่มีต่อข้อมูลข่าวสารเรื่องสิ่งแวดล้อมที่ได้รับมา ซึ่งเป็นไปได้ทั้งเชิงบวกและเชิงลบ ทัศนคติมีผลให้มีการแสดงพฤติกรรมออกมา จะเห็นได้ว่าทัศนคติประกอบด้วยความคิดที่มีผลต่ออารมณ์และความรู้สึกนั้น ออกมาโดยทางพฤติกรรม ดังที่ การ์ดเนอร์ ลินเซ และเอลเลียท อาร์สัน (Gardner Lindzey และ Elliot Arson, 1969) เชื่อว่าทัศนคติเป็นพลังสำคัญที่ทำให้คนเราแสดงพฤติกรรมออกมา

องค์ประกอบของทัศนคติ

ซิมบาโด และเอบบีเซน (Zimbardo and Ebbesen, 1970) กล่าวถึง

องค์ประกอบของทัศนคติไว้ 3 ประการ

1. องค์ประกอบด้านความรู้ ความนึกคิด (The Cognitive Component) เป็นส่วนที่เป็นความเชื่อของบุคคลเกี่ยวกับสิ่งต่าง ๆ ทัวไปทั้งสิ่งที่ชอบและไม่ชอบ หากบุคคลมีความรู้หรือมีความคิดว่าสิ่งใดดี ก็มักจะมีทัศนคติที่ดีต่อสิ่งนั้น หากมีความรู้มาก่อนว่าสิ่งใดไม่ดี ก็จะมีทัศนคติที่ไม่ดีต่อสิ่งนั้น

2. องค์ประกอบด้านความรู้สึก (The Affective Component)

เป็นส่วนที่เกี่ยวข้องกับอารมณ์ที่เกี่ยวข้องกับสิ่งต่าง ๆ ซึ่งมีผลแตกต่างกันไปตามบุคลิกภาพของคนนั้น เป็นลักษณะที่เป็นค่านิยมของแต่ละบุคคล

3. องค์ประกอบด้านพฤติกรรม (The Behavior Component)

คือการแสดงออกของบุคคลต่อสิ่งหนึ่ง หรือบุคคลใดบุคคลหนึ่ง ซึ่งเป็นผลมาจากองค์ประกอบด้านความรู้ ความคิด และความรู้สึก

การเกิดทัศนคติ (Attitude Formation)

ทัศนคติเกิดจากการเรียนรู้ (Learning) รับรู้ (Perception) จากแหล่งทัศนคติ (Source of Attitude) ต่าง ๆ ที่มีอยู่มากมาย และที่ทำให้คนเกิดทัศนคติที่สำคัญ คือ

1. ประสบการณ์เฉพาะอย่าง (Specific Experience)

เมื่อบุคคลมีประสบการณ์เฉพาะอย่าง ต่อสิ่งใดสิ่งหนึ่งในทางที่ดีหรือไม่ดีจะทำให้เกิดทัศนคติต่อสิ่งนั้นไปตามทิศทางที่เคยมีประสบการณ์มาก่อน

2. การติดต่อสื่อสารกับบุคคลอื่น (Communication with others)

จะทำให้เกิดทัศนคติจากการรับรู้ข่าวสารต่าง ๆ จากผู้อื่นได้ เช่น พนักงานที่ได้ติดต่อหรือสัมมนากับเจ้าหน้าที่ของโรงงานจะเกิดทัศนคติเกี่ยวกับการกระทำต่าง ๆ ตามที่เคยรับรู้มา

3. สิ่งที่เป็นแบบอย่าง (Models)

การเลียนแบบผู้อื่น ทำให้เกิดทัศนคติขึ้นได้ เช่น เด็กที่เคารพเชื่อฟังพ่อแม่ จะเลียนแบบการแสดงท่าทางในการชอบหรือไม่ชอบ ต่อสิ่งใดสิ่งหนึ่งตามมาด้วย อาจจะเป็นการเลียนแบบผู้นำความคิด นักแสดง ผ่านสื่อต่าง ๆ ก็ได้

4. ความเกี่ยวข้องกับสถาบัน (Institutional Factors)

ทัศนคติบางอย่าง เกิดขึ้นเนื่องจากความเกี่ยวข้องกับสถาบัน เช่น โรงเรียน วัด หน่วยงานที่สังกัด

เมื่อพิจารณาจากแหล่งที่มาของทัศนคติดังกล่าวแล้ว จะเห็นว่าองค์ประกอบสำคัญที่เป็นตัวเชื่อมโยงให้เกิดทัศนคติต่อสิ่งต่าง ๆ ก็คือ การติดต่อสื่อสาร ทั้งนี้เพราะไม่ว่าทัศนคติจะเกิดจากประสบการณ์เฉพาะอย่าง สิ่งที่เป็นแบบอย่างหรือเกี่ยวข้องกับสถาบัน ก็จะต้องมีการสื่อสารแทรกอยู่ จึงอาจกล่าวได้ว่าการสื่อสารเป็นกิจกรรมที่สำคัญอย่างมาก ที่มีผลทำให้การเกิดทัศนคติต่อสิ่งต่าง ๆ

การเปลี่ยนแปลงทัศนคติ

การเปลี่ยนแปลงทัศนคติต่อสิ่งใดสิ่งหนึ่งของมนุษย์นั้น มีกระบวนการเปลี่ยนแปลง อยู่ 3 ระดับ คือ (จุมพล รอดคำดี, 2532)

1. การเปลี่ยนแปลงความคิด สิ่งที่จะทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงดังกล่าวนี้ จะมาจากข้อมูลข่าวสารใหม่ ซึ่งอาจมาจากสื่อสารมวลชนและบุคคลอื่น ๆ
2. การเปลี่ยนความรู้สึก การเปลี่ยนในระดับนี้จะมาจากประสบการณ์ หรือความประทับใจ หรือสิ่งทำให้เกิดความสะเทือนใจ
3. การเปลี่ยนพฤติกรรม เป็นการเปลี่ยนแปลงวิธีการดำเนินในสังคม ซึ่งไม่มีผลต่อบุคคล ทำให้ต้องปรับพฤติกรรมเดิมเสียใหม่

การเปลี่ยนแปลงดังกล่าว มีส่วนเกี่ยวข้องกันโดยตรง ถ้าความคิด ความรู้สึก และพฤติกรรมถูกกระทบ ไม่ว่าจะในระดับใดก็ตาม จะมีผลต่อการเปลี่ยนทัศนคติทั้งสิ้น นอกจากนี้องค์ประกอบต่าง ๆ ในกระบวนการสื่อสาร เช่น คุณสมบัติของผู้ส่งสารและผู้รับสาร ลักษณะของข่าวสาร ตลอดจนช่องทางในการสื่อสาร ล้วนแล้วแต่มีผลกระทบต่อการเปลี่ยนแปลงทัศนคติได้ทั้งสิ้น

แนวความคิดเกี่ยวกับการมีส่วนร่วม

การมีส่วนร่วมของประชาชน คือ การที่ประชาชนหรือชุมชนหนึ่ง ๆ ได้พัฒนาความสามารถในการจัดการ และควบคุมการใช้ทรัพยากรของตน และปัจจัยการผลิตที่มีอยู่ในสังคม เพื่อให้เกิดประโยชน์ทั้งทางเศรษฐกิจและสังคมอย่างเต็มที่ และเหมาะสม ไม่ก่อให้เกิดปัญหาต่อตนเองและสังคม ซึ่งในการมีส่วนร่วมนี้ได้พัฒนาการรับรู้ และข้อมูลข่าวสารที่ได้รับ ซึ่งแสดงออกมาในเชิงของการตัดสินใจ ในการแสดงพฤติกรรม และกำหนดรูปแบบและวิถีชีวิตของตนเอง

องค์การสหประชาชาติ ได้ให้ความหมายของการมีส่วนร่วมของประชาชนในฐานะที่เป็นส่วนหนึ่งของกระบวนการในการพัฒนาไว้ว่าคือ การเข้าร่วมกิจกรรมอย่างกระตือรือร้น และมีพลังของประชาชนในระดับต่าง ๆ คือ (United Nation, 1978)

1. ในกระบวนการตัดสินใจเพื่อกำหนดเป้าหมายของสังคมและการจัดสรรทรัพยากรต่าง ๆ เพื่อให้บรรลุตามเป้าหมายที่ตั้งไว้
2. ในการเข้าร่วมปฏิบัติตาม แผนการหรือโครงการในรูปแบบต่าง ๆ ด้วยความสมัครใจ

ในทางสังคมวิทยา (สัจญา สัจญาวิวัฒน์, 2523) กล่าวถึง "การมีส่วนร่วม" ว่าหมายถึง พฤติกรรม หรือการกระทำอันประกอบไปด้วย การร่วมและการสมยอมในการประพฤติปฏิบัติตามพฤติกรรมที่เป็นที่คาดหวังของกลุ่ม ทั้งที่เป็นทางการและไม่เป็นทางการ ดังนั้นการมีส่วนร่วมในความหมายนี้คือ การที่ประชาชนก่อให้เกิดสิ่งต่าง ๆ ร่วมกันนั่นเอง

นิรันดร์ จงวุฒิเวศย์ (อ้างในทวีทอง หงษ์วิวัฒน์, 2527 : 183) ได้ให้ความหมายของการมีส่วนร่วมว่าหมายถึง ความเกี่ยวข้องทางด้านอารมณ์ และจิตใจของบุคคล ในสถานการณ์กลุ่ม ซึ่งผลในการเกี่ยวข้องดังกล่าวนี้เองที่เป็นเหตุเร้าใจให้กระทำการบรรลุจุดมุ่งหมายของกลุ่ม ทั้งทำให้เกิดความรู้สึกร่วมรับผิดชอบกับกลุ่มด้วย

Philippe Encyclopedia of Social Work ได้สรุปความหมายของการมีส่วนร่วมของประชาชนว่าเป็น การแบ่งสรรอำนาจในการที่จะกำหนดรูปแบบนโยบายและการตัดสินใจ ในการที่จะกำหนดหรือจัดสรรทรัพยากรซึ่งจะไม่สามารถกระทำได้โดยขาดความเข้าใจร่วมกันในจิตสำนึก และการประสานงานกันโดยการร่วมมือกันของบุคคลที่ส่วนใหญ่แสดงออกมา โดยผ่านกลุ่มที่เป็นตัวแทน ในการกำหนด และหาแนวทางในการแก้ไขปัญหาาร่วมกัน ซึ่งในขณะนี้จะทำให้บุคคล และกลุ่ม สามารถที่จะทำการตัดสินใจในสิ่งที่กระทบต่อชีวิตของเขาได้

จากความหมายของคำว่า "การมีส่วนร่วม" ที่กล่าวมานั้น ทำให้สามารถที่จะมองการมีส่วนร่วม ว่าประกอบไปด้วยปัจจัยที่สำคัญ 3 ประการคือ

1. การเกี่ยวข้องทางด้านจิตใจและอารมณ์ ซึ่งเป็นการเกี่ยวข้องทั้งทางร่างกาย

และจิตใจ มิใช่เฉพาะแต่ด้านกำลังกาย หรือทักษะแต่เพียงอย่างเดียว กล่าวคือ ผู้มีส่วนร่วม จะมีส่วนเกี่ยวข้องกับด้านอารมณ์ และจิตใจ มิใช่เฉพาะเพียงการกระทำเท่านั้น

2. การกระทำทำให้ เมื่อผู้ที่มีส่วนร่วมมีความเกี่ยวข้องทั้งทางด้านการกระทำ และจิตใจแล้ว ก็เปรียบเสมือนเป็นการเปิดโอกาสให้เขาได้แสดงความคิดริเริ่ม เพื่อที่จะกระทำการเพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ของกลุ่ม (Group goal) ดังนั้นการมีส่วนร่วมจึง เป็นมากกว่าการที่จะกระทำตามคำสั่งเพียงอย่างเดียว ซึ่งเป็นการกระทำโดยปราศจากการ ยินยอมพร้อมใจและสร้างสรรค์ความคิดใหม่ ๆ การมีส่วนร่วมจึงเป็นความสัมพันธ์ทางอารมณ์ และจิตใจแบบ "ยุคลิวี" คือมีการติดต่อสื่อสารแบบสองทางมีทั้งไปและกลับระหว่างกลุ่มและ บุคคล

3. การมีส่วนร่วมรับผิดชอบ เมื่อเกิดการเกี่ยวข้องทางด้านจิตใจ อารมณ์ และมี ส่วนในการกระทำทำให้แก่สถานการณ์ใด ๆ ของกลุ่มนั้นแล้ว ผู้มีส่วนร่วมจะเกิดความรู้สึก รับผิดชอบต่อกลุ่มนั้นด้วย เพราะการมีส่วนร่วมนั้น เป็นกระบวนการรูปแบบหนึ่งของสังคม ในการที่บุคคลได้เข้าไปเกี่ยวข้องกับกลุ่ม และต้องการที่จะเห็นผลสำเร็จของการกระทำ นั้น ๆ ด้วย

ดังนั้น จึงอาจกล่าวได้ว่า "การมีส่วนร่วม" หมายถึง การกระทำกิจกรรมใด ๆ ร่วมกันกับกลุ่มเพื่อให้บรรลุถึงวัตถุประสงค์ที่ตั้งเอาไว้ ซึ่งจะต้องกระทำในช่วงเวลาที่ เหมาะสม และในการกระทำกิจกรรมดังกล่าวนี้จะต้องเกิดความรู้สึกผูกพันของบุคคลนั้น ๆ ต่อสิ่งใดสิ่งหนึ่ง

แนวความคิดเกี่ยวกับการที่ประชาชนมีส่วนร่วมในกิจกรรมต่าง ๆ ของชุมชนนั้น สามารถมองได้ว่าการมีส่วนร่วมนั้นเกิดจากแนวคิดที่สำคัญ 3 ประการ คือ

1. ความสนใจและความห่วงกังวลร่วมกัน ซึ่งเกิดขึ้นจากความสนใจ และความ กังวลของบุคคล ซึ่งมีความบังเอิญพ้องต้องกัน จึงกลายเป็นความสนใจและความห่วงกังวล ร่วมกันของส่วนรวม

2. ความเดือดร้อนและความไม่พึงพอใจร่วมกัน ที่มีต่อสถานการณ์หนึ่ง ๆ ซึ่งผล ผลักดันไปสู่การรวมกลุ่ม จัดการวางแผนและลงมือปฏิบัติร่วมกัน

3. การตกลงใจร่วมกันในการที่จะเปลี่ยนแปลงกลุ่มหรือชุมชนของตนไปในทิศทางที่ปรารถนา การตัดสินใจร่วมกันนี้ต้องมีพลังมากพอที่จะก่อให้เกิดความคิดริเริ่มที่จะกระทำการใด ๆ ที่จะสนองตอบความเห็นชอบของคนส่วนใหญ่ที่เกี่ยวข้องกับกิจกรรมนั้น ๆ

ไพร์ตัน เดชะรินทร์ (2524) กล่าวถึงนโยบายในการมีส่วนร่วมของประชาชนในชุมชนในเรื่องของการพัฒนาว่าหมายถึง กระบวนการที่ภาครัฐบาลทำการส่งเสริม ชักนำสนับสนุน ตลอดจนสร้างโอกาสให้ประชาชนในชุมชน ทั้งในรูปแบบของสมาคม ชมรม องค์กรการอาสาสมัครต่าง ๆ กลุ่มคน และส่วนบุคคลให้เข้ามามีส่วนร่วมในการดำเนินงานในเรื่องใดเรื่องหนึ่ง หรือหลาย ๆ เรื่องร่วมกัน ให้บรรลุตามวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้

จากการศึกษาของคอร์ท และ เฟรนซ์ (Coch and French) (อ้างในประภาเพ็ญ สุวรรณ, 2526 : 113) ได้ทำการศึกษาในโรงงานอุตสาหกรรมพบว่า การมีส่วนร่วมในกลุ่มนี้จะมีผลในการพัฒนาทางด้านศีลธรรมจรรยา ถึงแม้จะมีองค์ประกอบอื่น ๆ เข้ามาเกี่ยวข้องบ้าง เช่น ความพอใจในงาน บุคลิกภาพ ชนิดของงานที่รับผิดชอบ และวัฒนธรรม ผลการศึกษาพบว่าการได้มีส่วนร่วม (Participation) ในการช่วยแก้ปัญหาบางอย่างทำให้บุคคลนั้น ๆ มีความรู้สึกว่าได้ "ลงทุน" ในการแสดงความคิดเห็น การได้ตัดสินใจ และทุ่มเทพลังงานทุก ๆ อย่าง เพื่อให้ได้มาซึ่งวิธีการต่าง ๆ ในการแก้ปัญหา นั้น ซึ่งขบวนการเหล่านี้จะมีผลทำให้บุคคลนั้น ๆ เกิดการเปลี่ยนแปลงในทัศนคติของตนเอง ในการมีส่วนร่วมลักษณะเช่นนี้เป็นสิ่งที่แสดงออกให้บุคคลอื่นได้รับรู้ ซึ่งเรียกว่า "Overt Participation" สำหรับการมีส่วนร่วมที่มีได้แสดงออกมาให้คนอื่น ได้เห็นเรียกว่า "Covert Participation" ซึ่งก็มีส่วนที่จะทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในเรื่องของทัศนคติได้เช่นกัน

การมีส่วนร่วมยังเกิดจากแนวความคิดอื่น ๆ ได้อีก เช่น

1. ความศรัทธา ที่มีต่อความเชื่อถือบุคคลสำคัญและสิ่งศักดิ์สิทธิ์ ซึ่งมีส่วนที่ทำให้ประชาชนมีส่วนร่วมในกิจกรรมต่าง ๆ ได้ เช่น การบำเพ็ญประโยชน์ร่วมกัน การลงแขก
2. ความเกรงใจ ที่มีต่อบุคคลที่เคารพนับถือและมีเกียรติยศ ตำแหน่ง หรือความแตกต่างของสถานะทางสังคม ทำให้ประชาชนเกิดความเกรงใจที่จะมีส่วนร่วมทั้ง ๆ ที่อาจจะ

ยังไม่มีความสำเร็จ หรือความเต็มใจอย่างเต็มที่ที่กระทำ

3. อำนาจบังคับ ซึ่งเกิดจากบุคคลที่มีอำนาจเหนือกว่า ทำให้ประชาชนถูกบีบบังคับ ให้มีส่วนร่วมในการกระทำต่าง ๆ

รูปแบบของการมีส่วนร่วม

รูปแบบของการมีส่วนร่วมนั้นสามารถจำแนกได้ 3 ลักษณะ ตามลักษณะของการมีส่วนร่วมดังนี้ คือ

1. การที่ประชาชนมีส่วนร่วมโดยตรง โดยผ่านองค์กรจัดตั้งของประชาชน เช่น การรวมตัวของกลุ่มชาวบ้านในการเรียกร้อง หรือคัดค้าน การกระทำของกลุ่มคนที่มีผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อม
2. การที่ประชาชนมีส่วนร่วมทางอ้อม โดยผ่านองค์กรผู้แทนของประชาชน เช่น หัวหน้าคนงาน กรรมการกลุ่ม ตัวแทนจากหน่วยงาน
3. การที่ประชาชนมีส่วนร่วมโดยการเปิดโอกาสให้ โดยผ่านองค์กรที่ไม่ใช่ผู้แทนของประชาชน เช่น หน่วยงานหรือสถาบันที่เชิญชวน หรือเปิดโอกาสให้ประชาชนทั่วไปเข้ามามีส่วนร่วม เมื่อใดก็ได้

ม.ร.ว.อดิน รพีพัฒน์ ได้ตั้งข้อสังเกต เกี่ยวกับปัญหาพื้นฐานของการมีส่วนร่วม คือลักษณะการครอบงำ โดยบุคคลหรือกลุ่มคนซึ่งไม่ส่งเสริมหรือไม่ให้ความสนใจการมีส่วนร่วมของบุคคลส่วนใหญ่ ดังเช่นปัญหาวิกฤตการณ์ในปัจจุบัน ที่ทำให้เกิดความยากจนทับทวีขึ้นนี้ มิใช่เป็นปรากฏการณ์ที่เลี่ยงไม่ได้ แต่เป็นผลมาจากความตั้งใจ ตั้งแต่ครั้งอดีตที่จะแยกชาวชนบทส่วนใหญ่ออกจากการวางแผนและกระบวนการพัฒนา ความตั้งใจที่จะหลีกเลี่ยงการปฏิรูปสถาบันและโครงสร้างโดยรวมทั้งการปฏิรูป ทางเกษตร และการเน้นหนักแต่เพียงการเพิ่มผลผลิต เท่านั้น

อุปสรรคของการมีส่วนร่วมมีมากมาย เช่น ปัญหาความไม่รู้อันเกิดจากการไร้การศึกษา ระดับการศึกษา ศักยภาพในการเข้าถึงแหล่งข้อมูลข่าวสารทั้งสื่อมวลชนและสื่อบุคคล ความแตกต่างทางด้านสถานะทางเศรษฐกิจ สังคม ซึ่งถูกครอบงำด้วยคนส่วนน้อย

ในสังคม ชาดกลไกที่มีประสิทธิภาพในการควบคุมระบบเศรษฐกิจและสังคม เช่น กฎหมาย หรือบทบัญญัติ ข้อปฏิบัติต่าง ๆ นอกจากนี้การแบ่งแยกและความแตกต่างในสังคม เช่น เพศ อายุ หรือศาสนา อาจมีผลกระทบต่อการมีส่วนร่วมด้วย

แนวความคิดเกี่ยวกับสิ่งแวดล้อม

สิ่งแวดล้อม (Environment) โดยทั่ว ๆ ไปแล้ว หมายถึง ทุกสิ่งทุกอย่างที่อยู่รอบ ๆ ตัวเราทั้งสิ่งที่เกิดขึ้นเองโดยธรรมชาติและสิ่งที่มนุษย์สร้างขึ้นครอบคลุมถึงสิ่งที่เป็นรูปธรรม หรืออาจจะเป็นสิ่งแวดล้อมทางกายภาพ (Physical Environment) เช่น ดิน น้ำ อากาศ ตลอดจนสิ่งก่อสร้างต่าง ๆ และสิ่งที่เป็นนามธรรม เช่น ชนบทธรรมเนียม จารีต ประเพณี และวัฒนธรรมต่าง ๆ ในสังคม อย่างไรก็ตาม บุคคลมีความเข้าใจ ในความหมายของคำว่า สิ่งแวดล้อมแตกต่างกันไป บ้างก็หมายถึง เฉพาะสิ่งแวดล้อมทางธรรมชาติ (Natural Environment) บ้างก็มองสิ่งแวดล้อมว่าหมายถึง เฉพาะสิ่งแวดล้อมทางกายภาพและสิ่งแวดล้อมทางสังคม (Social Environment) ซึ่งหมายถึง สภาพแวดล้อมที่มนุษย์ ต้องเผชิญอยู่ในสังคมที่มีผลกระทบต่อวิธีการดำเนินชีวิต

ซึ่งบางคนได้ยืมคำว่าสิ่งแวดล้อมก็มักไปถึงธรรมชาติ ที่มีอากาศบริสุทธิ์ แม่น้ำ ลำธารที่สะอาด แต่บางคนก็มองสิ่งแวดล้อมใกล้ ๆ ตัว เช่น คิวพิษ เสียงรบกวน จากการจัดวางจราจร ปัญหายยะ

บุคคลอาจมีความเข้าใจคำว่า สิ่งแวดล้อม แตกต่างกันไป แต่อย่างไรก็ตาม ในเชิงวิชาการสิ่งแวดล้อม มีความหมายครอบคลุม ถึง 2 ลักษณะ คือ

1. สิ่งแวดล้อมทางชีวกายภาพ (Biophysical Environment) ซึ่งได้แก่องค์ประกอบต่าง ๆ ของธรรมชาติทั้งหมด ไม่ว่าจะเป็น ต้นไม้ ดิน น้ำ อากาศ สัตว์ป่า ฯลฯ
2. สิ่งแวดล้อมทางด้านเศรษฐกิจและสังคม (Socio-economic Environment) คือสิ่งแวดล้อมต่าง ๆ ที่มนุษย์สร้างขึ้น อาจมีลักษณะเป็นนามธรรม เช่น วิถีการดำเนินชีวิต โครงสร้างทางเศรษฐกิจ และสังคม ประเพณี วัฒนธรรม เป็นต้น

โอกาส ธรรมมานิช (2520) ได้กล่าวถึงคำว่า "สิ่งแวดล้อม" ว่าเป็นคำที่มีความหมายกว้างมาก หมายรวมถึงทั้งสิ่งที่มีชีวิต และไม่มีชีวิต ทั้งสิ่งที่มองเห็นได้และมองไม่เห็นไม่ได้ ตลอดจนสิ่งต่าง ๆ ที่สามารถสัมผัสได้ และไม่สามารถสัมผัสได้

เกษม จันทรแก้ว (2530) อธิบายความหมาย ของคำว่า "สิ่งแวดล้อม" ว่าเป็นคำที่หมายถึง สิ่งต่าง ๆ ทั้งหลาย ที่อยู่รอบ ๆ ตัวเรา ซึ่งอาจจะเป็นสิ่งแวดล้อมธรรมชาติ (Natural Environment) คือเป็นสิ่งแวดล้อมที่เกิดขึ้นเองตามธรรมชาติ มีเอกลักษณ์เฉพาะของแต่ละที่แต่ละแห่งในแต่ละชุมชนไป เช่น แหล่งน้ำ อากาศ ป่าไม้ แร่ธาตุ ฯลฯ และเป็นสิ่งที่มนุษย์สร้างขึ้น (Man-made Environment) ซึ่งได้แก่ บ้านเรือน ถนนหนทาง เขื่อน ตลอดจน วัฒนธรรม ประเพณี และศาสนาความเชื่อ เป็นต้น สิ่งแวดล้อมเหล่านี้ ก็ถือเป็นทรัพยากรธรรมชาติด้วย เพราะทรัพยากรธรรมชาติ (Natural Resources) นั้นหมายถึง สิ่งต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นโดยธรรมชาติและมีคุณสมบัติที่มนุษย์ต้องการปัจจัยสี่จากสิ่งแวดล้อม มนุษย์มีความสามารถทั้งในการสร้างและทำลายสิ่งแวดล้อม ที่เป็นพืชและสัตว์ร่วมกันนั้นมนุษย์ มีความสามารถที่จะปรับตัวให้เข้ากับสภาวะแวดล้อมได้ดี ดังนั้น ไม่ว่าจะเป็ดิน น้ำ อากาศ และสิ่งแวดล้อมอื่น ๆ จะตกอยู่ภายใต้การบงการของมนุษย์ทั้งสิ้น ในอดีตจำนวนประชากรมีน้อย มนุษย์จึงสามารถนำทรัพยากรต่าง ๆ มาใช้ได้ โดยไม่เกิดผลกระทบใด ๆ ขึ้น เพราะสร้างทดแทนได้ทัน แต่ในปัจจุบันประชากรเพิ่มขึ้นมากและมีการใช้ทรัพยากรอย่างรวดเร็ว ไม่สามารถสร้างทดแทนให้เกิดความสมดุลได้ ซึ่งสิ่งนี้เองที่ทำให้เกิดผลกระทบต่อมนุษย์ทั้งทางตรงและทางอ้อม รวมทั้งการขาดแคลนทรัพยากรและมลภาวะอื่น ๆ ภายในระบบนิเวศน์ ซึ่งลักษณะการเปลี่ยนแปลงเหล่านี้เป็นเครื่องเตือนให้มนุษย์ ต้องหาวิธีการจัดการสิ่งแวดล้อมให้มีคุณภาพเหมาะสมต่อการดำรงชีวิตของมนุษย์ ทั้งในปัจจุบันและในอนาคต เพื่อคุณภาพชีวิตที่ดี

ทรงกลด ประพิตรภา (2532) ได้กล่าวว่า "สิ่งแวดล้อม" นั้นหมายถึงสิ่งต่าง ๆ ที่อยู่รอบ ๆ ตัวเรา ไม่ว่าจะสิ่งเหล่านี้จะเกิดขึ้นเอง ตามธรรมชาติ หรือจะถูกมนุษย์สร้างขึ้นก็ตาม ทั้งสิ่งที่มีชีวิตและไม่มีชีวิต ทั้งที่เป็นรูปธรรมและนามธรรมและต่างก็มีอิทธิพลเชื่อมโยงถึงกัน เป็นปัจจัยเกื้อหนุน และก่อให้เกิดผลกระทบซึ่งกันและกัน ตลอดจนมีผลเกี่ยวเนื่อง

กับตัวเอง ไม่ว่าจะในทางตรงหรือทางอ้อม ก็ตาม

สำนักงานคณะกรรมการสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ (2530) ได้สรุปความหมาย "สิ่งแวดล้อม" ว่า หมายถึง ทุกสิ่งทุกอย่างที่อยู่รอบตัวมนุษย์ ทั้งที่มีชีวิตและไม่มีชีวิต ทั้งที่เป็นรูปธรรมและนามธรรม ล้วนแต่มีอิทธิพลเชื่อมโยงถึงกันเป็นปัจจัยในการเกื้อหนุนซึ่งกันและกัน ผลกระทบจากปัจจัยหนึ่งจะมีส่วนเสริมสร้างหรือทำลายอีกส่วนหนึ่งอย่างหลีกเลี่ยงมิได้ สิ่งแวดล้อมเป็นวงจรและวัฏจักรที่เกี่ยวข้องกันไปทั้งระบบ

ทวี ทองสว่าง (2523) ได้ให้ความหมายของสิ่งแวดล้อม ว่าหมายถึง วัตถุสิ่งของ พฤติกรรมและสถานการณ์ต่าง ๆ ที่อยู่รอบ ๆ ตัวเรา เช่น สภาพลมฟ้าอากาศ ดิน น้ำ และสิ่งมีชีวิตต่าง ๆ สิ่งแวดล้อมเหล่านี้ จะมีอิทธิพลเป็นตัวกำหนดรูปแบบความเป็นอยู่ รวมทั้งการอยู่รอดของแต่ละชีวิตหรือสังคมนั้น ๆ

จากความหมายของสิ่งแวดล้อมที่นักวิชาการหลายท่านได้ให้ความหมายไว้ นั้นพอสรุปได้ว่า สิ่งแวดล้อม หมายถึง สิ่งต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นหรือมีอยู่ตามธรรมชาติ และสิ่งต่าง ๆ ที่มนุษย์สร้างขึ้นมา ซึ่งสิ่งต่าง ๆ เหล่านี้ล้วนมีอิทธิพลต่อชีวิตการดำรงอยู่ของมนุษย์ทั้งสิ้น

หน้าที่ของสิ่งแวดล้อมตามธรรมชาติ

สิ่งแวดล้อมตามธรรมชาติ มีหน้าที่สำคัญ 4 ประการคือ

1. เป็นแหล่งที่มาของทรัพยากรธรรมชาติ หรือ เป็นวัตถุดิบที่สำคัญสำหรับภาคเศรษฐกิจทั้งหลาย
2. เป็นที่รองรับระบบต่าง ๆ ที่ทำให้ชีวิตดำรงอยู่ได้ (Life support system)
3. ทำหน้าที่ในการรองรับดูดกลืน และย่อยสลาย เศษของเหลือ (Residuals) จากการผลิต และการบริโภค
4. เป็นฝ่ายให้สิ่งที่เรียกว่า ทรัพยากรธรรมชาติ (Natural goods) เช่น แหล่งน้ำ ภูมิประเทศสภาพป่าไม้ ความงามทางธรรมชาติ แร่ธาตุ เป็นต้น

ศุภวิทย์ เปี่ยมพงศ์สาน (2531) ได้เสนอแนวความคิดเกี่ยวกับสิ่งแวดล้อมไว้ดังนี้

1. บริการต่าง ๆ ที่มนุษย์ได้รับจากสิ่งแวดล้อมตามธรรมชาติ ช่วยให้มนุษย์สามารถอยู่รอดได้ และมีส่วนทำให้ความอยู่ดีกินดีของมนุษย์พัฒนาดีขึ้นเรื่อย ๆ หากมนุษย์รู้จักการจัดการและการใช้สิ่งเหล่านี้อย่างฉลาด
2. สิ่งแวดล้อมตามธรรมชาติ มีขีดจำกัด ในการรองรับของเหลือเศษอันเกิดจากการผลิต และการอุปโภคบริโภคทั้งหลาย
3. ระบบนิเวศน์ เป็นองค์ประกอบที่สำคัญต่อสิ่งแวดล้อมตามธรรมชาติ ซึ่งสามารถที่จะปรับตัว เพื่อคืนสู่สภาวะสมดุลได้หากการรบกวนจากภายนอก โดยเฉพาะอย่างยิ่งมนุษย์ เป็นไปอย่างเหมาะสม ไม่รุนแรงจนเกินไป
4. การดูแลและอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมตามธรรมชาติจะช่วยให้การพัฒนาเป็นไปอย่างยั่งยืนในระยะยาว รวมทั้งมีการใช้ประโยชน์จากระบบนิเวศน์ต่าง ๆ ได้ตลอดไป อีกทั้งยังเป็นการป้องกันมนุษย์ สัตว์ และพืชมิให้ได้รับผลกระทบต่าง ๆ ทางด้านสิ่งแวดล้อมอีกด้วย

ปัจจุบันนี้มนุษย์ให้ความสนใจเกี่ยวกับสิ่งแวดล้อมมากขึ้น เนื่องจากมีปัญหาเกิดขึ้นกับสิ่งแวดล้อมไม่น้อย "ปัญหาสิ่งแวดล้อม" (Environmental Problems) หมายถึงปัญหาความเสื่อมโทรมทั้งในเชิงคุณภาพและปริมาณ (Environmental Deterioration) ทั้งที่เป็นสิ่งแวดล้อม ทางชีวภาพและสิ่งแวดล้อมทางเศรษฐกิจและสังคม อันมีสาเหตุสำคัญมากจากการกระทำของมนุษย์ โดยเฉพาะอย่างยิ่งจากการพัฒนา ขอบเขตของปัญหาสิ่งแวดล้อมแบ่งได้เป็น 4 ระดับ คือ

1. ปัญหาสิ่งแวดล้อมระดับโลก (Global Environmental Problems) ซึ่งเป็นปัญหาสิ่งแวดล้อมที่ส่งผลกระทบต่อทั่วโลก เช่นปัญหาจากปฏิกิริยาเรือนกระจก
2. ปัญหาสิ่งแวดล้อมระดับภูมิภาค (Regional Environmental Problems) ซึ่งหมายถึง ปัญหาความเสื่อมโทรมของสิ่งแวดล้อม ในภูมิภาคต่างๆ ของโลก เช่น ปัญหาสิ่งแวดล้อมของภูมิภาคเอเชีย หลายประเทศในภูมิภาคนี้กำลังประสบปัญหา เรื่องมลพิษทางอากาศ น้ำและการลดลงของพื้นที่ป่าอย่างรวดเร็ว

3. ปัญหาสิ่งแวดล้อมระดับประเทศ เป็นปัญหาของแต่ละประเทศ จะมีความรุนแรงแตกต่างกันไป ซึ่งส่งผลต่อประชากรในประเทศนั้น ๆ

4. ปัญหาสิ่งแวดล้อมระดับท้องถิ่น เป็นปัญหาที่มีขอบเขตของผลกระทบ จำกัดในบางพื้นที่เท่านั้น เช่น ปัญหาน้ำ ภัยหายนะ เป็นต้น

ปัญหาสิ่งแวดล้อมที่เกิดขึ้นในปัจจุบัน เกิดจากการพัฒนาอย่างรวดเร็วในด้านเศรษฐกิจ ตลอดช่วงระยะเวลาที่ผ่านมา การทำลายทรัพยากรทางธรรมชาติ บางครั้งได้ก่อให้เกิดผลร้ายต่อชีวิตมนุษย์ พืชและสัตว์ และผลพวงจากการพัฒนาโดยไม่คำนึงถึงความสมดุลของธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมได้ปรากฏออกมาให้เห็นในรูปของ มลภาวะต่าง ๆ ที่เป็นอันตรายต่อตัวมนุษย์ และสิ่งแวดล้อมอื่น ๆ ซึ่งแนวความคิดที่ถูกต้อง ในการพัฒนา นั้นจะต้องคำนึงถึงผลกระทบจากสิ่งแวดล้อมด้วย เพื่อให้การพัฒนานั้นเกิดผลดีแก่ชีวิตประชาชนอย่างแท้จริง (ระบัต เรือยรินราย อ่างใน ชวลิต หมั่นนุช, 2536:36)

เนื่องจากในเวลานี้ปัญหาความเสื่อมโทรมของคุณภาพสิ่งแวดล้อม เช่น อากาศเป็นพิษ ภัยแล้ง น้ำเสีย ฯลฯ กำลังทวีความรุนแรงมากยิ่งขึ้น ปัญหาเหล่านี้ส่วนหนึ่งสืบเนื่องมาจากการขยายตัวอย่างรวดเร็วของประชากร และการหลั่งไหลของชาวชนบทเข้าสู่เมืองหลวง และการสร้างอุตสาหกรรม ตลอดจนการนำเทคโนโลยีที่ทันสมัยมาใช้ โดยไม่คำนึงถึงผลสะท้อนที่จะตามมา ในรูปของความเสื่อมโทรมของคุณภาพสิ่งแวดล้อม และปัญหาเหล่านี้เพิ่มความรุนแรงยิ่งขึ้นเป็นทวีคูณ ซึ่งถ้าหากไม่ได้รับการป้องกันแก้ไข เสียตั้งแต่ต้นแล้วก็อาจจะเกิดความเดือดร้อนต่อชีวิต สุขภาพอนามัย และความเป็นอยู่ วิถีชีวิตของประชาชนอย่างมาก

จากการศึกษาของนักวิชาการพบว่าปัญหาสิ่งแวดล้อมเกิดจากสาเหตุ ดังนี้

1. การเพิ่มขึ้นของประชาชน
2. การขยายตัวทางเศรษฐกิจ และความก้าวหน้าทางด้านเทคโนโลยีต่าง ๆ
3. ค่านิยมที่ไม่เหมาะสม
4. ปัญหาทางการเมือง
5. ภัยธรรมชาติ

แต่นักวิชาการบางท่านได้จำแนกสาเหตุในการเกิดปัญหาสิ่งแวดล้อมออกเป็นสาเหตุใหญ่ ๆ คือ

- เกิดขึ้นตามธรรมชาติ
- การกระทำของมนุษย์

ในการวิจัยครั้งนี้ มุ่งศึกษาถึงปัจจัยด้านการเปิดรับข่าวสารเรื่องสิ่งแวดล้อมกับความตระหนัก ทักษะคิด และการมีส่วนร่วมในเรื่องการรักษาสิ่งแวดล้อมของพนักงานในโรงงานอุตสาหกรรม ว่ามีความสัมพันธ์กันไปในทิศทางใด

งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

พรพิมล วรติลก (2524) ศึกษาพฤติกรรมการเปิดรับข่าวสารที่มีผลต่อการยอมรับการปลูกกาแฟของเกษตรกรในท้องที่กิ่งอำเภอยะไข่ จังหวัดชุมพร ผลการศึกษาปรากฏว่าการเปิดรับข่าวสารจากสื่อมวลชน สื่อบุคคล และสื่อเฉพาะกิจ มีผลต่อการยอมรับแตกต่างกันไป คือสื่อบุคคล (เพื่อนบ้าน) มีผลต่อการยอมรับมากที่สุด และยังเป็นสื่อที่ให้ข่าวสารเพิ่มหลังจากการปลูกกาแฟมากที่สุดด้วย สื่อเฉพาะกิจรองลงมา ส่วนสื่อมวลชนนั้นไม่มีผลต่อการยอมรับเลย

วันทนา ชาตวนิชวงศ์ (2525) ศึกษาการเปิดรับสื่อมวลชนทางด้านอาหารและโภชนาการ : ศึกษาควาเ้าใจจากการเปิดรับข่าวสารของแม่ ที่นำบุตรมารับบริการจากแผนกกุมารเวชศาสตร์ของโรงพยาบาลรามาริบัติ โรงพยาบาลพญาไทและศูนย์บริการสาธารณสุข 2 พบว่า การเปิดรับสื่อมวลชนด้านอาหารและโภชนาการ มีความสัมพันธ์ในทิศทางเดียวกันกับความสำคัญทางด้านอาหารและโภชนาการ (หมายถึงผลการประเมินค่าของความรู้และความเข้าใจ ทักษะคิด และความเชื่อต่าง ๆ ในเรื่องอาหารและโภชนาการ)

ดวงทิพย์ วรพันธุ์ (2525) ได้ศึกษาถึงกลยุทธ์การใช้สื่อเพื่อปลูกฝังโภชนศึกษาให้แก่สตรีในชนบท จังหวัดสุพรรณบุรีพบว่า สตรีที่เปิดรับสื่อจากการปลูกฝังโภชนศึกษา ได้แก่

สื่อมวลชน สื่อบุคคลและสื่อเฉพาะกิจ มีความรู้ ทักษะและการปฏิบัติตนทางด้านโภชนาการ ดีกว่าสตรีที่ไม่เปิดรับสื่อดังกล่าว

ประคอง เอี่ยมล้ำอาจด์ (2526) ศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างการเปิดรับข่าวสาร ทางด้านการเกษตรกับผลผลิตข้าวต่อไร่ของชาวนา ในเขตชลประทาน อำเภอท่าม่วง จังหวัดกาญจนบุรี พบว่าการเปิดรับข่าวสารด้านการเกษตรจากสื่อมวลชนนั้นมีความสัมพันธ์ กับความรู้ และทัศนคติเกี่ยวกับวิทยาการใหม่ ๆ ในการผลิตข้าวและวิธีการผลิตข้าว

สุนน อยู่สิน (2527) ศึกษาถึงพฤติกรรมการสื่อสารและการผสมกลมกลืนเข้ากับวัฒนธรรมไทย ซึ่งได้ศึกษาเฉพาะชาวจีนในเขตเทศบาลนครเชียงใหม่ ผลการวิจัยพบว่า ความถี่ในการเปิดรับสื่อมวลชนซึ่งได้แก่ หนังสือพิมพ์ วิทยุ โทรทัศน์ และภาพยนตร์ มีผล ทำให้กลุ่มตัวอย่างมีทัศนคติและปฏิบัติตามวัฒนธรรมไทยแตกต่างกัน

ปัญญา ดาวจรัสแสงชัย (2527) ได้ศึกษาถึงการเปิดรับสื่อมวลชนกับความรู้ และทัศนคติในการทำแท้งของสตรีในชนบทของไทย พบว่า การเปิดรับสื่อมวลชน แท้จะ ไม่มีความสัมพันธ์กับทัศนคติในการทำแท้งเลย

เสน่ห์ พบพาน (2528) ได้ศึกษาปัจจัยที่มีผลต่อความตระหนักเกี่ยวกับปัญหา สิ่งแวดล้อมของประชาชนอำเภอนครหลวง โดยศึกษากรณีกิจการอุตสาหกรรมในเขต เกษตรกรรมพบว่า ประชาชนมีความตระหนักเกี่ยวกับปัญหาสิ่งแวดล้อมโดยส่วนรวมอยู่ใน ระดับปานกลาง การเปิดรับสื่อมวลชนมีความสัมพันธ์ เชิงบวกกับความตระหนักเกี่ยวกับปัญหาสิ่งแวดล้อมในส่วนรวม ส่วนอายุ ระยะเวลาที่อยู่ในชุมชนและการเข้าถึงสื่อบุคคล มีความสัมพันธ์ เชิงลบกับความตระหนักเกี่ยวกับปัญหาสิ่งแวดล้อม โดยส่วนรวม

สุมาลี อารยางกูร (2528) ศึกษาปัจจัยการสื่อสารที่มีต่อการใช้สารเคมีป้องกัน และกำจัดศัตรูพืชอย่างปลอดภัยของเกษตรกร อำเภอบ้านแพ้ว จังหวัดสมุทรสาคร พบว่า การเปิดรับข่าวสารจากสื่อวิทยุ และหนังสือพิมพ์ มีความสัมพันธ์ในทิศทางเดียวกัน กับ

ทัศนคติในการใช้สารเคมีป้องกันกำจัดศัตรูพืชอย่างปลอดภัย

พลีฎี บุญไชย (2528) ได้ศึกษาวิจัยเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ป่าไม้ของกรมการสภาพาบล ศึกษาเฉพาะกรณีภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนล่าง พบว่าระดับความสนใจข่าว การได้รับทราบเรื่องการอนุรักษ์ป่าไม้ทางสื่อมวลชน และความสนใจต่อโครงการอนุรักษ์ป่าไม้มีผลต่อระดับการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ป่าไม้ คือกลุ่มที่ได้รับทราบเรื่องการอนุรักษ์ป่าไม้ทางสื่อมวลชนมาก จะมีระดับการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ป่าไม้มากกว่ากลุ่มที่ได้รับน้อยกว่า

กรณีศึกษาเรื่องการใช้สื่อบุคคลเพื่อความสัมพันธ์ในการประชาสัมพันธ์พรพิมล ปรียานุสรณ์(2524) ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง "สื่อบุคคลเพื่อการประชาสัมพันธ์ของ กพผ." โดยการศึกษาเฉพาะกรณีโครงการหลังสวน โครงการพัฒนาพื้นที่ให้เป็นแหล่งผลิตกระแสไฟฟ้า ซึ่งเกิดกรณีการไม่ยอมรับ และมีปฏิกิริยาต่อต้านจากประชาชนในท้องที่ที่จะต้องได้รับความเดือดร้อนจากการถูกเวนคืนที่ดิน และจะต้องอพยพโยกย้าย ไปสู่ที่ทำกินแหล่งใหม่ซึ่งทาง กพผ. ได้จัดไว้ให้ ปฏิกิริยาต่อต้านนับวันจะทวีความรุนแรงมากยิ่งขึ้น ดังนั้น กพผ. จึงได้ใช้วิธีส่งนักประชาสัมพันธ์ หรือสื่อบุคคลซึ่งมีพื้นเพเป็นคนในท้องถิ่นใกล้เคียงกับประชาชน และเป็นผู้มีมนุษยสัมพันธ์ดีเยี่ยม เข้าช่วยกันประชาสัมพันธ์ โดยอาศัยการสื่อสารแบบ 2 ชั้นตอน สร้างความสัมพันธ์กับผู้นำความคิดในชุมชน เพื่อให้ความช่วยเหลือในการพบปะพูดคุยกับประชาชน เพื่อหาทางชี้แจงข้อเท็จจริงโดยใช้วิธีการสื่อสาร เพื่อโน้มน้าวใจให้ประชาชนเปลี่ยนทัศนคติเดิมที่มีต่อ กพผ. และให้สื่อบุคคลดังกล่าวเข้าร่วมมีบทบาทในกิจกรรมชุมชนทุกประเภท และในขณะเดียวกัน กพผ. ก็ใช้สื่อมวลชนทำงานผสมผสานกับสื่อบุคคลในการบอข้อมูลข่าวสารความรู้ต่าง ๆ เกี่ยวกับโครงการนี้ที่ต้องการให้ประชาชนได้รับทราบเป็นระยะ ๆ โดยอาศัยหลักการที่ว่าสื่อมวลชนและสื่อบุคคลมีข้อดีและข้อเสียต่างกัน ซึ่งแต่ละสื่อก็สามารถทดแทนข้อดีและข้อเสียของกันและกันได้

นอกจากวิธีการนี้แล้ว กพผ. ได้ใช้วิธีให้สื่อบุคคลเป็นผู้นำกลุ่มประชาชนในท้องถิ่นเข้าเยี่ยมชมนักกิจกรรมของ กพผ. อย่างใกล้ชิด ซึ่งเป็นการปฏิบัติการทางด้านจิตวิทยา เพื่อให้ประชาชนทราบถึงสถานการณ์ที่แท้จริง อันเป็นการเพิ่มความมั่นใจและความเชื่อถือในคำพูดของสื่อบุคคลมากยิ่งขึ้น

ในการศึกษาครั้งนี้ พบข้อมูลที่น่าสนใจว่าสื่อบุคคลเป็นสื่อที่มีประสิทธิภาพสูงมาก ในการประชาสัมพันธ์ เพื่อโน้มน้าวใจให้เกิดพฤติกรรมตามวัตถุประสงค์คือ สามารถลดการต่อต้านและสามารถเปลี่ยนทัศนคติของประชาชนให้ยอมรับในโครงการ และให้ความร่วมมือ ในการปฏิบัติงานได้ แต่อย่างไรก็ตามการประชาสัมพันธ์ต้องทำอย่างต่อเนื่องและจริงจัง และควรจะเสนอข่าวสารความก้าวหน้าของการดำเนินงานให้ประชาชนได้ทราบตลอดเวลา มิฉะนั้น แล้วการดำเนินงานที่ผ่านมาจะสามารถบรรลุผลได้เพียงบางส่วนเท่านั้น

จินตนา สุนทรโทก (2531) ศึกษาเรื่องการรับข่าวสาร ความรู้ ทัศนคติและการใช้สารเคมีป้องกันกำจัดศัตรูข้าวของเกษตรกร ในเขตโครงการพัฒนาและเตือนการระบาดของศัตรูข้าว จังหวัดชัยนาท ผลการวิจัยพบว่า ความถี่ในการเข้าฝึกอบรมมีความสัมพันธ์ทางลบกับทัศนคติเกี่ยวกับการใช้สารเคมี และทัศนคติเกี่ยวกับสารเคมี มีความสัมพันธ์ทางบวกกับการปฏิบัติเกี่ยวกับการใช้สารเคมี

จงรักษ์ มะลิวัลย์ (2531) ศึกษาความสัมพันธ์ของทัศนคติกับพฤติกรรมการใช้สินค้าสำหรับบริโภคที่มีเครื่องหมายมาตรฐานผลิตภัณฑ์อุตสาหกรรมของข้าราชการครูโรงเรียนมัธยมศึกษาในกรุงเทพมหานคร ผลการวิจัยพบว่า กลุ่มเป้าหมายได้รับข่าวสารเกี่ยวกับเครื่องหมายมาตรฐานจากโทรทัศน์มากที่สุด รองลงมาคือ หนังสือพิมพ์ และพบว่าผู้บริโภคที่มีทัศนคติที่ยอมรับเครื่องหมายมาตรฐานฯ จะมีพฤติกรรมการใช้สินค้าสำหรับบริโภคที่มีเครื่องหมายมาตรฐานฯ มากกว่าผู้บริโภครวมที่มีทัศนคติที่ไม่ดีหรือไม่ยอมรับเครื่องหมายมาตรฐานฯ

วรรณภา เจียรตนศิริกุล (2531) ได้ศึกษาเกี่ยวกับอิทธิพลของรายการโทรทัศน์ที่มีผลต่อความตระหนักในการส่งเสริม และรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมของประชาชนในกรุงเทพมหานคร โดยได้ทำการสำรวจเก็บข้อมูลจากประชาชนในเขตกรุงเทพมหานคร จำนวน 605 ราย พบข้อมูลที่น่าสนใจว่าสำหรับปัจจัยที่มีความสัมพันธ์ต่อความตระหนักในการส่งเสริม และรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมนั้น พบว่าผู้ที่มีการศึกษาตั้งแต่ระดับปริญญาตรีขึ้นไป มีความตระหนักในการส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อม โดยได้ข้อมูลจากการเปิดรับรายการข่าว และรายการส่งเสริมความรู้ทั่วไปจากสื่อโทรทัศน์ และพบว่าในจำนวนนี้เป็นผู้ที่ประกอบอาชีพ

ราชการและทำงานรัฐวิสาหกิจมากกว่าอาชีพอื่น นอกจากนี้ยังค้นพบข้อน่าสังเกตว่ารายการที่ส่งเสริมความรู้ทางสิ่งแวดล้อมโดยใช้สื่อโทรทัศน์ในปัจจุบันนี้ ไม่มีผลต่อความตระหนักในการส่งเสริมและรักษาคุณภาพของสิ่งแวดล้อมของประชาชนแต่อย่างใด

พงษ์ศรี บุญสุวรรณ (2532) ได้ศึกษาถึงการเปิดรับข่าวสารทางการเมือง กับการมีส่วนร่วมในทางการเมืองของกลุ่มนักศึกษาวิทยาลัยครุนครสวรรค์ พบว่าการเปิดรับข่าวสารการเมืองจากสื่อมวลชนกับการมีส่วนร่วมในทางการเมืองนั้น มีความสัมพันธ์กันค่อนข้างต่ำ

จินดา คุ่มกิตติชัย (2533) ศึกษาเกี่ยวกับพฤติกรรมการเปิดรับสารกับความร่วมมือของประชาชน ในเขตจังหวัดฉะเชิงเทรา พบว่าประชาชนในเขตเกษตรกรรมก้าวหน้า มีความรู้เรื่องการปลูกต้นไม้ในที่ดินสาธารณะประโยชน์มากกว่าประชาชนในเขตเกษตรกรรมล้าหลัง และมีความคิดเห็นแตกต่างกันในเรื่องการปลูกต้นไม้ในที่ดินสาธารณะประโยชน์ พฤติกรรมการเปิดรับสารมีความสัมพันธ์ทางลบกับการให้ความร่วมมือในการปลูกต้นไม้ในที่ดินสาธารณะประโยชน์อิทธิพลของสื่อในการตัดสินใจเข้าร่วมโครงการ มีความสัมพันธ์ทางลบกับการให้ความร่วมมือในการปลูกต้นไม้ในที่ดินสาธารณะประโยชน์

ทัศนีย์ ลักษณะภิชนัช (2533) ได้ทำการศึกษาเรื่อง "บทบาทของพัฒนากรในชุมชนเมือง" โดยศึกษาถึงปัญหาที่เกิดจากการขยายตัวของกรุงเทพมหานคร ที่เกิดจากการอพยพหลังไหลของชาวชนบท เข้าสู่เมืองต่าง ๆ ซึ่งเป็นศูนย์รวมของความเจริญในทุกด้าน ทำให้เกิดสภาพแวดล้อมที่แออัด และนับวันจะทวีมากยิ่งขึ้นอย่างยากที่จะหยุดยั้ง เพราะการขยายตัวของชุมชนแออัดบางส่วนที่เกิดจากลักษณะทางธรรมชาติของชาวชุมชนแออัดเอง

ต้องฤดี บุญณกันต์ (2534) ได้ศึกษาวิจัยเกี่ยวกับการเปิดรับการสื่อสารกับการพัฒนาความรู้ ทัศนคติ และพฤติกรรมของประชาชนตามโครงการขยายฐานประชาธิปไตยสู่ปวงชน ศึกษาเฉพาะกรณีอำเภอนครหลวง จังหวัดพระนครศรีอยุธยา พบว่า

-ปริมาณการเปิดรับการสื่อสารจากสื่อมวลชน มีความสัมพันธ์กับความรู้ของประชาชน แต่ปริมาณการเปิดรับการสื่อสารจากการสื่อสารระหว่างบุคคล ไม่มีความสัมพันธ์

กับความรู้อของประชาชน

-ปริมาณการเปิดรับการสื่อสารทั้งจากสื่อมวลชน และจากการสื่อสารระหว่างบุคคลมีความสัมพันธ์กับทัศนคติของประชาชน

-ปริมาณการเปิดรับการสื่อสารทั้งจากสื่อมวลชน และจากการสื่อสารระหว่างบุคคล มีความสัมพันธ์กับพฤติกรรมการลงคะแนนเสียงเลือกตั้งของประชาชน

มัทนา มาศมาลัย (2534) ได้ทำการศึกษาถึงบทบาทของสื่อมวลชน และสื่อบุคคลต่อการมีส่วนร่วมในทางการเมืองของสตรี ศึกษาเฉพาะกรณี อำเภอพรหมคีรี จังหวัดนครศรีธรรมราช พบว่าในกรณีเปิดรับสื่อมวลชนและสื่อบุคคลนั้นมีความสัมพันธ์กับความรู้อในเรื่องข่าวสารทางการเมือง แต่กลับไม่มีความสัมพันธ์กับการมีส่วนร่วมในทางการเมือง

สุวรรณี โพธิศรี (2535) ได้ศึกษาการเปิดรับสื่อ ความรู้ ทัศนคติ และพฤติกรรมในการป้องกันโรคเอดส์ของผู้ปกครองนักเรียนระดับประถมศึกษาปีที่ 6 เขตกรุงเทพมหานคร พบว่าการเปิดรับข่าวสารโรคเอดส์สื่อที่เปิดรับมากที่สุดคือ โทรทัศน์ รองลงมาคือ หนังสือพิมพ์ เอกสารเผยแพร่ คู่มือรสน และเพื่อนตามลำดับ ส่วนปัจจัยทางด้านอายุ รายได้และการศึกษามีความสัมพันธ์กับการเปิดรับนิตยสาร รายได้และการศึกษามีความสัมพันธ์กับการเปิดรับหนังสือพิมพ์ และโปสเตอร์ อาชีพและรายได้มีความสัมพันธ์กับการสื่อสารกับคู่มือรสน เพื่อน เจ้าหน้าที่สาธารณสุข และอาสาสมัครสาธารณสุข ส่วนรายได้มีความสัมพันธ์กับการสื่อสารกับครู การเปิดรับข่าวสารโรคเอดส์ มีความสัมพันธ์ทางบวกกับความรู้อ ทัศนคติ และพฤติกรรมในการป้องกันโรคเอดส์และพบว่าสื่อมวลชนเป็นสื่อที่มีบทบาทในการให้ความรู้อ และการยอมรับปฏิบัติการป้องกันโรคเอดส์สูงสุด

บุษบา ภูสกุล (2536) ได้ศึกษาถึงพฤติกรรม การเปิดรับสื่อ ความรู้ ทัศนคติ และการมีส่วนร่วมในการรักษาทรัพยากรป่าไม้ของประชาชน ในหมู่บ้านป่าไม้ เขตอำเภอวัฒนานคร จังหวัดปราจีนบุรี ผลการวิจัย พบว่า พฤติกรรมการเปิดรับสื่อเกี่ยวกับการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้อันนั้น มีความสัมพันธ์ในทางบวกกับความรู้อ ในเรื่องการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ของประชาชนในหมู่บ้านป่าไม้ ส่วนพฤติกรรมการเปิดรับสื่อเกี่ยวกับการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ ไม่มีความสัมพันธ์กับทัศนคติต่อการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ของประชาชนในหมู่บ้านป่าไม้และพฤติกรรมการเปิดรับสื่อ

เกี่ยวกับการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้มีความสัมพันธ์ในทางบวกกับการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ของประชาชนในหมู่บ้านป่าไม้

สุวารีย์ วงศ์วัฒนา (2536) ได้ศึกษาในเรื่องของพฤติกรรมกาเปิดรับข่าวสารเกี่ยวกับความรู้ ความตระหนักและการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมของชุมชนชาวแพ ในจังหวัดพิษณุโลกผลการวิจัยพบว่าพฤติกรรมกาเปิดรับข่าวสารมีความสัมพันธ์เชิงบวกกับความรู้ในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม แต่ไม่มีความสัมพันธ์กับความตระหนัก และการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม

สุมาลี ตั้งจิตต์ศีล (2537) ศึกษาถึงพฤติกรรมกาเปิดรับสื่อเกี่ยวกับการรักษาคุณภาพแหล่งน้ำกับความรู้ ทักษะคดี และพฤติกรรมกามีส่วนร่วมในการรักษาคุณภาพแหล่งน้ำของประชาชนในกรุงเทพมหานคร ผลการวิจัยพบว่า สื่อมวลชนที่ได้รับการเปิดรับข่าวสารเกี่ยวกับคุณภาพของแหล่งน้ำมากที่สุด คือ โทรทัศน์ ส่วนสื่อบุคคล คือ สามเมี/ภรรยา พฤติกรรมกาเปิดรับสื่อเกี่ยวกับการรักษาคุณภาพของแหล่งน้ำ ไม่มีความสัมพันธ์กับความรู้ และทักษะคดี แต่การเปิดรับข่าวสารจากสื่อบุคคล สามเมี/ภรรยา มีความสัมพันธ์กับพฤติกรรมกามีส่วนร่วม ความรู้ในเรื่องการรักษาแหล่งน้ำมีความสัมพันธ์กับทักษะคดี และพฤติกรรมกามีส่วนร่วมในการรักษาคุณภาพแหล่งน้ำ และในส่วนของทักษะคดี ก็มีความสัมพันธ์กับพฤติกรรมกามีส่วนร่วมในการรักษาคุณภาพแหล่งน้ำ ส่วนในเรื่องประชากรศาสตร์ ระดับการศึกษาเป็นตัวแปรเดียวที่มีความสัมพันธ์กับพฤติกรรมกามีส่วนร่วม ส่วนระดับการศึกษา อาชีพและรายได้ มีความสัมพันธ์กับความรู้และทักษะคดี

พมิลพรรณ สุทธิวงศ์ (2537) ได้ศึกษาการรับทราบข่าวสารจากสื่อมวลชนกับการรับทราบข่าวสารการรณรงค์จากสื่อมวลชน จิตสำนึกและการมีส่วนร่วมในการใช้น้ำอย่างประหยัดของประชาชนในเขตกรุงเทพมหานคร ผลการวิจัยพบว่า กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่รับทราบข่าวสารทั่ว ๆ ไปจากสื่อมวลชนในระดับปานกลาง รับทราบข่าวสารการรณรงค์จากสื่อมวลชนในระดับสูง มีจิตสำนึกและมีส่วนร่วมในการใช้น้ำอย่างประหยัดในระดับสูง

พฤติกรรมการรับทราบข่าวสารทั่ว ๆ ไปจากสื่อมวลชน มีความสัมพันธ์ในเชิงบวก กับพฤติกรรมการรับทราบข่าวสารการณรงค์จากสื่อมวลชน แต่พฤติกรรมการรับทราบข่าวสาร การณรงค์จากสื่อมวลชนไม่มีความสัมพันธ์กับจิตสำนึก และการมีส่วนร่วมในการใช้น้ำอย่าง ประหยัด ส่วนจิตสำนึกและการมีส่วนร่วมในการใช้น้ำอย่างประหยัดนั้น มีความสัมพันธ์กัน ในเชิงบวก

ไพลิน ศศิธนากรแก้ว (2537) ได้ศึกษาการเปิดรับข่าวสารสิ่งแวดล้อมทาง โทรทัศน์ ความรู้ ความตระหนัก และการมีส่วนร่วมรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมของประชาชน ในเขตกรุงเทพมหานคร พบว่าประชาชนในกรุงเทพฯ ส่วนใหญ่มีระดับการเปิดรับข่าวสาร สิ่งแวดล้อมจากสื่อมวลชนและสื่อโทรทัศน์ ในระดับปานกลาง และมีระดับการเปิดรับข่าวสาร เรื่องสิ่งแวดล้อมแตกต่างกันไป ตามระดับการศึกษา อาชีพและรายได้ ซึ่งประชาชนส่วนใหญ่ มีความรู้ ความตระหนัก และการมีส่วนร่วมในการรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมในระดับปานกลาง เท่านั้น นอกจากนี้ระดับการเปิดรับข่าวสารเรื่องสิ่งแวดล้อมทางโทรทัศน์ ไม่มีความสัมพันธ์ กับความรู้ และความตระหนักในการรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อม แต่มีความสัมพันธ์กับการมีส่วนร่วม ในการรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อม

พีระนันท์ บุรณะโสภณ (2538) ศึกษาพฤติกรรมการเปิดรับสาร ความรู้ ทศนคติ และการมีส่วนร่วมในการใช้ผลิตภัณฑ์อนุรักษ์สิ่งแวดล้อมของประชาชน ในเขตกรุงเทพมหานคร ผลการวิจัยพบว่า พฤติกรรมการเปิดรับข่าวสารเกี่ยวกับการใช้ผลิตภัณฑ์เพื่ออนุรักษ์สิ่งแวดล้อม ไม่มีความสัมพันธ์กับความรู้เกี่ยวกับการใช้ผลิตภัณฑ์เพื่ออนุรักษ์สิ่งแวดล้อม แต่พฤติกรรม การเปิดรับข่าวสารเกี่ยวกับการใช้ผลิตภัณฑ์ เพื่อการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมจากสื่อมวลชน สื่อบุคคล และสื่อเฉพาะกิจนั้นมีความสัมพันธ์ในเชิงบวก ต่อทัศนคติและการมีส่วนร่วมในการใช้ผลิตภัณฑ์ เพื่ออนุรักษ์สิ่งแวดล้อม

ส่วนความรู้เกี่ยวกับการใช้ผลิตภัณฑ์เพื่ออนุรักษ์สิ่งแวดล้อมนั้น มีความสัมพันธ์เชิง บวกกับทัศนคติ แต่ไม่มีความสัมพันธ์กับการมีส่วนร่วม ในการใช้ผลิตภัณฑ์เพื่ออนุรักษ์สิ่งแวดล้อม และในส่วนของทัศนคตินี้มีความสัมพันธ์ เชิงบวกกับการมีส่วนร่วมในการใช้ผลิตภัณฑ์ เพื่ออนุรักษ์ สิ่งแวดล้อม

ทัศนคติและการเปิดรับข่าวสารจากสื่อวิทยุ และสื่อแผ่นพับ เป็นตัวแปรสำคัญ ที่มีอิทธิพลในการอธิบายการมีส่วนร่วม ในการใช้ผลิตภัณฑ์เพื่ออนุรักษ์สิ่งแวดล้อม

ศศิวิมล บาลศรี (2538) ศึกษาพฤติกรรมกาเปิดรับข่าวสาร ความรู้ ทัศนคติ และพฤติกรรมกาใช้พลังงานไฟฟ้าอย่างประหยัด ของเจ้าหน้าที่ในหน่วยงานราชการ รัฐวิสาหกิจและเอกชน ในเขตกรุงเทพมหานคร ผลการวิจัยพบว่า กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่รับทราบข่าวสารการรณรงค์จากสื่อมวลชนในระดับต่ำ ความรู้เกี่ยวกับการใช้พลังงานไฟฟ้าอย่างประหยัด ไม่มีความสัมพันธ์กับทัศนคติและพฤติกรรมกาใช้พลังงานไฟฟ้าอย่างประหยัด แต่ทัศนคติต่อการใช้พลังงานไฟฟ้าอย่างประหยัดมีความสัมพันธ์ เชิงบวกกับพฤติกรรมกาใช้พลังงานไฟฟ้าอย่างประหยัด

เดเนี่ยล แยงเคโลวิช อินคอร์เบอเรนซ์ ได้สำรวจความเห็นของผู้บริหารบริษัทใหญ่ ๆ ในสหรัฐอเมริกาประมาณ 270 คน เกี่ยวกับปัญหาสิ่งแวดล้อมปรากฏว่า นักบริหาร 6 ใน 10 คน กล่าวว่าสิ่งแวดล้อมเป็นปัญหาที่ต้องได้รับการพิจารณาก่อนเรื่องอื่น และกำลังเป็นปัญหาที่ร้ายแรงทุกด้าน เรื่องการจราจร อากาศเสีย ความคับคั่ง น้ำเสียและการกำจัดขยะมูลฝอย ถูกกล่าวถึงมากที่สุด เมื่อให้จัดอันดับปัญหาต่าง ๆ จำนวน 10 เรื่อง ผู้บริหารเหล่านี้ก็จัดปัญหาสิ่งแวดล้อมไว้ลำดับเป็นอันดับ 5 แต่ผู้บริหาร 7 ใน 10 คน ไม่เชื่อว่าปัญหาสิ่งแวดล้อมจะกระทบกระเทือนต่อสุขภาพของตนและครอบครัวโดยตรง ในการแก้ปัญหาหนี้ ผู้บริหารส่วนใหญ่ยังไม่เต็มใจจ่ายเงินหรือร่วมมืออย่างจริงจัง ต่างเห็นว่ารัฐบาลต้องเป็นผู้แนะนำและต้องใช้มาตรการทางกฎหมายที่ดีที่สุด และร้อยละ 41 เห็นว่า ในอดีตนั้น อเมริกาเอาความก้าวหน้าทางเทคโนโลยีเข้ามาใช้ โดยไม่คำนึงถึงผลลัพธ์ทางด้านสิ่งแวดล้อมอย่างเพียงพอ

แคทซ์ และ ลาซาร์สเฟลด์ (Katz and Lazarsfeld, 1955) พบว่า รูปแบบของการสื่อสารระหว่างบุคคล (Interpersonal Communication) หรือการสื่อสารแบบตัวต่อตัว (Face to Face Communication) นั้นมีผลต่อผู้รับสารในการที่จะยอมเปลี่ยนแปลงทัศนคติ และยอมรับที่จะร่วมมือในการปฏิบัติมากที่สุด

แคลปเปอร์ (Klapper, 1960) ได้ทำการศึกษาและสรุปงานวิจัยที่สำคัญเกี่ยวกับอิทธิพลของการสื่อสารมวลชน และสรุปให้เห็นถึงความสามารถของการสื่อสารมวลชนในการที่จะเปลี่ยนแปลงทัศนคติ และพฤติกรรมของบุคคลว่า โดยปกติการสื่อสารมวลชนนั้นไม่ใช่สาเหตุสำคัญเพียงประการเดียว ที่จะทำให้เกิดผลในผู้รับสาร แต่จะทำหน้าที่ร่วมกันหรือมีปัจจัยหรืออิทธิพลที่เป็นตัวกลางอื่น ๆ มากกว่าและประสิทธิภาพของการสื่อสารมวลชนขึ้นอยู่กับลักษณะต่าง ๆ ของการสื่อสาร แหล่งสารหรือสถานการณ์ต่าง ๆ ของการสื่อสารด้วย

เบอร์เช็ทท์ (Burchett, 1971) ศึกษาทัศนคติเกี่ยวกับสิ่งแวดล้อมของเด็ก สรุปได้ว่า ครูผู้สอน ภาพยนตร์ การปะทะสังสรรค์ และการมีส่วนร่วมในการแก้ปัญหาสิ่งแวดล้อม เป็นองค์ประกอบสำคัญในการเปลี่ยนแปลงทัศนคติของนักเรียน

แม็คคอมบ์และมัลลินส์ (McCombs and Mullins, 1973) ศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างการศึกษา การใช้สื่อมวลชนและความสนใจทางการเมือง พบว่า การศึกษามีความสัมพันธ์โดยตรงกับการใช้สื่อมวลชน และการใช้สื่อมวลชนมีความสัมพันธ์กับความสนใจทางการเมือง แต่การศึกษานั้นมีความสัมพันธ์กับความสนใจทางการเมืองโดยทางอ้อมเท่านั้น กล่าวคือ การศึกษามีความสัมพันธ์กับการใช้สื่อมวลชน และเพราะการใช้สื่อมวลชนมีมากขึ้นในหมู่ผู้มีการศึกษาสูง จึงทำให้เราสนใจข่าวสารการเมืองไปด้วย แต่ความสัมพันธ์โดยตรงระหว่างการศึกษากับความสนใจทางการเมือง โดยไม่ผ่านการใช้สื่อมวลชนนั้นไม่มี จากการศึกษาชี้ให้เห็นว่า ขณะที่การศึกษาเป็นตัวกำหนดการใช้สื่อมวลชน แต่ก็ไม่ได้เป็นตัวกำหนดความสนใจทางการเมืองด้วย

คาสติลโล (Castillo, 1980) ได้สรุปผลงานของผู้ที่ศึกษาเกี่ยวกับช่องทางในการติดต่อสื่อสาร และแหล่งความรู้ทางการเกษตร ที่เกษตรกรได้รับว่าแหล่งข่าวที่เป็นตัวบุคคลนั้นสำคัญที่สุด ซึ่งได้แก่ เจ้าหน้าที่ส่งเสริม เพื่อนบ้าน และญาติ ซึ่งนอกจากนี้เขายังพบว่าเกษตรกรที่ไม่ได้รับการส่งเสริมโดยตรงจากเจ้าหน้าที่ส่วนใหญ่ จะได้รับข่าวสารจากวิทยุมากที่สุด และเป็นที่ยอมรับของเกษตรกรมากกว่า เอกสารสิ่งพิมพ์ หรือหนังสือพิมพ์